

SADUTUS OSAKSI VIHERRANNAN PÄIVÄKODIN TOIMINTAKULTTUURIA

Satu Lumikaarto

Opinnäytetyö, kevät 2012

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Diak Etelä, Helsinki

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (AMK)

+ lastentarhanopettajan kelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Lumikaarto, Satu. Sadutus osaksi Viherrannan päiväkodin toimintakulttuuria. Diak Etelä, Helsinki Kevät 2012, 59s., 6 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, Sosionomi (AMK)
+ lastentarhanopettajan kelpoisuus

Toteutin opinnäytetyöni Viherrannan päiväkodissa Espoossa. Opinnäytetyöni oli kehittämishanke, jonka tavoitteena oli ottaa sadutusmenetelmä käyttöön. Lisäsimenetelmä oli tarkoitus vakiinnuttaa pysyväksi toimintamenetelmäksi päiväkodissa.

Sadutus on lapsen kuulemista ja näkemistä sadunkerronnan keinoin. Sadutuksen idea on yksinkertainen. Aikuinen pyytää lasta kertomaan sadun ja kirjaa sen ylös juuri niin, kuin lapsi on sen kertonut. Sadutus on toimintamenetelmä, jossa lapsen osallisuus tulee näkyväksi. Tässä kehittämishankkeessa Sadutusta toteutettiin yksilösadutuksena, ryhmasadutuksena ja ketjusadutuksena.

Kehittämishanke alkoi syyskuussa 2010 Viherrannan päiväkodin 3–5-vuotiaiden Pihlajanmarjojen ryhmästä. Hanke laajeni koko talon käsittäväksi projektiksi. Keväällä 2011 toteutettiin koko talon yhteinen sadutusprojekti, jonka jälkeen kehittämishanke jatkui päiväkotiryhmissä heidän valitsemansa sadutusmuodon mukaan maaliskuuhun 2012 asti.

Hankkeen alussa ja lopussa toteutin sadutusprojektista kirjallisen kyselyn päiväkodin henkilökunnalle. Lisäksi havainnoin ja dokumentoin kirjaamalla sekä valokuvaamalla sadutuksen eri muotoja. Kehittämishankkeen myötä sadutus tuli osaksi Viherrannan päiväkodin toimintakulttuuria. Sadutus on kirjattu päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmaan osana lapsen osallisuutta. Tällä hetkellä Viherrannan päiväkodissa jokaisessa lapsiryhmässä sadutetaan.

Asiasanat: kehittämishanke, lapsen osallisuus, sadutus, vuorovaikutus

ABSTRACT

Lumikaarto, Satu

Applying storycrafting method in kindergarten.

59p., 6 appendices. Language: Finnish. Helsinki, Spring 2012.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services.

Degree: Bachelor of Social Services.

This thesis is a project which aim is to develop children's participation in kindergarten Viherranta in Espoo. The aim was to get storycrafting to remain as a daily method to increase children's participation in the kindergarten's activities.

Storycrafting is a method where children's own thoughts and ideas are heard and seen with the help of their stories. An adult asks the child to tell a story and writes it down exactly the same way a child is telling it.

The functional part of the project started in September 2010. First individual storycrafting was applied to a group of 3 to 5 year-old children. Gradually the project developed and we started to write stories with other groups. Finally all children of Viherranta kindergarten participated in storycrafting.

The material of this thesis was collected by questionnaires which were directed to the personnel of the kindergarten. Photographing and observation were used as method in the storytelling.

As a result of the development project, storycrafting became a method used in kindergarten's daily activities and increased children's participation. Storycrafting has been written into to the kindergarten's early education plan. The personnel know now how to use the method in the future.

Keywords: development project, children's participation, storycrafting, interaction

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 LAPSEN OSALLISUUS VARHAISKASVATUKSESSA.....	7
2.1 Osallisuuden malleja.....	8
2.2 Lapsen osallisuus espoolaisessa varhaiskasvatuksessa.....	11
2.3 Kasvattaja osallisuuden mahdollistajana	13
3 SADUTUS.....	16
3.1 Sadutuksen historiaa ja taustatekijöitä.....	16
3.2 Sadutuksen eri muodot.....	18
3.3 Lapsen äänen kuuleminen.....	18
4 KEHITTÄMISHANKKEEN TAVOITTEET JA TOIMINTAYMPÄRISTÖ	21
5 KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTUS	23
5.1 Sadutuksen alku	24
5.2 Henkilökunnan yhteinen sadutusilta	26
5.3 Yksilösadutus.....	28
5.4 Satukirjeenvaihto	30
5.5 Satukahvila	31
5.6 Ryhmäsadutus.....	32
5.7 Ketjusadutuksesta kevätjuhlaesitys	33
5.8 Sadutusprojektin arviointipäivä	35
5.9 Sadutusmenetelmän vakiinnuttaminen Viherrantaan.....	35
6 JOHTOPÄÄTÖKSIÄ	38
6.1 Henkilökunnan palaute	38
6.2 Kehittämishankkeen pohdinta.....	43
7 OPINNÄYTETYÖ PROSESSINA.....	47

LIITE 1: Lapsen osallisuuden kriteerit	54
LIITE 2: Sadutusillan runko	55
LIITE 3: Satukahvilassa jaettu esite	56
LIITE 4: Kysely sadutuksesta.....	57
LIITE 5: Osallisuusilta	58
LIITE 6: Kysely tiimeille	59

1 JOHDANTO

Asetin yhdeksi opiskeluni tavoitteeksi syventää lapsilähtöistä työskentelyä ja tehdä se näkyväksi. Olen pohtinut jo joitakin vuosia, mitä se käytännössä tarkoittaa ja miten se on toteutettavissa? Kasvattajana olen aina pyrkinyt työskentelemään lapsilähtöisesti. Miten pyrkimykseni on käytännössä näkynyt ja miten se on ollut havainnoitavissa ja dokumentoitavissa, on perustunut enemmän omaan mielikuvaani kuin todelliseen havainnointiin ja dokumentointiin. Lapsen tasolle asettuminen, aito kuuntelu ja tasavertainen vuorovaikutus ovat teoriassa olleet työskentelyni lähtökohtia, mutta toteutumisen todentaminen on ollut satumanvaraista.

Valitsin opinnäytetyökseni toiminnallisen opinnäytetyön. Toiminnallinen opinnäytetyö tarkoittaa, että opiskelija tuottaa joko fyysisen tuotoksen tai kehittää jotakin toiminnallista osa-aluetta (Vilkkä 2007,76). Opinnäytetyöni on kehittämisshanke. Kehittämispainotteisessa työssä painottuu käytännön toteutus ja sen raportointi tutkimusviestinnän keinoin. Hyvä opinnäytetyön aihe on sellainen, jonka idea nousee koulutusohjelman opinnoista. Se on yhteydessä työelämään ja sen avulla pystyy syventämään tietoja ja taitoja itseään alalla kiinnostavasta aiheesta. Opinnäytetyön aihepiirin valinnassa on tärkeää, että se motivoi tekijää, on ajankohtainen tai tulevaisuuteen luotaava sekä kiinnostaa myös työnantajaa. (Vilkkä & Airaksinen 2004, 9–23.)

Espoon kaupungin kaikissa päiväkodeissa lapsen osallisuuden lisääminen on yksi kehittämiskohteista. Sadutus on toimintamenetelmä, jonka avulla lapsen osallisuus tulee näkyväksi. Kehittämishanke toteutui Viherrannan päiväkodissa vuosina 2010–2012. Hankkeen kautta kasvattajat ovat oppineet uuden menetelmän, jossa lapsen ääni tulee kuulluksi ja lapsen osallisuus lisääntyy.

2 LAPSEN OSALLISUUS VARHAISKASVATUKSESSA

YK:n Lapsen oikeuksien yleissopimuksessa vuodelta 1989 osallisuus määritellään yhdeksi kolmesta oikeuksien ryhmästä, johon lapsella on oikeus ja jota aikuisen on velvoite suojella. Määritelmä osallisuudesta lähtee ihmisen sisäisestä kokemuksesta suhteessa ympäröivään maailmaan ja kulttuuriin. Arjen konkreettisen toiminnan kautta lapsi kokee olevansa osallinen, tärkeä ja huomioitu. Osallisuuteen kuuluu yhteenkuuluminen ja siihen vaikuttamisen tunne. Lapsi haluaa olla luonnostaan osallinen vuorovaikutustilanteissa ja ymmärtää toisten reaktioita tapahtumiin, jotta hän oppii kuinka toisiin voi vaikuttaa. Tunteilla ja motivaatiolla on merkittävä rooli tässä tapahtumassa. (Venninen, Leinonen & Ojala 2010, 5–6.) Lapsen oikeus osallisuuteen määritellään myös Suomen perustuslaissa (6§): lapsia tulee kohdella tasaveroisesti yksilöinä ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti.

Osallisuus on ihmisen sisäinen kokemus hänen suhteestaan ympäröivään maailmaan ja kulttuuriin. Lapsi tuntee olevansa osallinen konkreettisen toiminnan kautta arjessa. Hän kokee tullessa kuulluksi ja ymmärretyksi. Lapsi kokee osallisuutta omassa ympäristössään ja sosiaalisissa suhteissaan hänelle ominaisella tavalla. (Venninen ym. 2010, 5.) Keskeistä osallisuuden määrittelyssä on kuulluksi tuleminen, omassa yhteisössään vaikuttaminen sekä tunne ja tietoisuus omasta osallisuudesta. Osallisuus on yhteisöllistä toimintaa. Tämä tarkoittaa, että lasten kaikkia yksittäisiä toiveita ei täytetä. Kaikkien ryhmään kuuluvien erilaisia mielipiteitä kuunnellaan ja huomioidaan sekä käydään yhteistä neuvottelua kaikkia tyydyttävään lopputulokseen pääsemiseksi. (Turja 2011, 7–8.) Lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua, mutta myös oikeus olla osallistumatta. Osallisuus voi olla tunne siitä, että kuuluu ryhmään. (Stenvall & Seppälä 2008, 4). Osallisuus-oikeus koskee kaikenikäisiä lapsia riippumatta heidän kyvyistään. Puolivuotiaan kuunteleminen on erilaista kuin on kuunnella 6-vuotiasta lasta. Nuorikin lapsi osaa ilmaista tunteitaan, ideoitaan ja toiveitaan. (Woodhead 2010, xii.)

2.1 Osallisuuden malleja

Tasomalliin perustuvaa lapsen osallisuuden mallia ovat kehittäneet Turjan (2011) mukaan omissa teorioissaan sekä Roger Hart että Harry Shier. Hart kehitti osallisuuden tikapuut (kuvio 1), joilla hän kuvaa aikuisen ja lapsen välisen vuorovaikutuksen kahdeksaa eri tasoa. Hänen mallissaan lapsen osallisuus kasvaa sen mukaan, mitä ylemmäs tikapuita edetään. Hartin mallissa kolmella ensimmäisellä askelmalla lapsi ei vielä ole osallinen. Siitä eteenpäin hänen osallisuutensa kasvaa sen mukaan, kuinka paljon hänen vaikutusmahdollisuutensa kasvaa. (Turja 2011, 4–5; Venninen ym. 2010, 9.)

KUVIO 1 Lasten osallisuuden tikapuut Hartin (1992, 41) mukaan

Shierin tasomalli (kuvio 2) puolestaan tarkastelee osallisuutta lapsen ja aikuisen välisen vuorovaikutuksen kautta. Shier jakaa lapsen osallisuuden viiteen eri tasoon. Shierin osallisuuden mallissa kulttuuriin kasvamisen prosessi tapahtuu

vähitellen sitä mukaan, kun aikuisten asenteissa tapahtuu muutoksia. Vastaa sitten, kun aikuiset ymmärtävät osallisuuden merkityksen, heidän toimintansa mahdollistaa lasten osallisuuden. Tällöin voidaan tarkastella osallisuuden toteutumista käytännössä. Ajan myötä uusi toimintatapa ja ajattelu voi juurtua osaksi toimintakulttuuria. (Turja 2010, 11–12.) Seuraavassa kuviossa 2 tarkastelen lapsen osallisuuden tasoja ja kasvattajan roolia Shierin mukaan.

KUVIO 2 Kasvattaja ja lapsen osallisuuden tasot Shierin (2001) mallia mukailien

Nigel Thomas puolestaan jaottelee suhtautumisen lasten osallisuuteen neljään eri osaan. Ensimmäisessä osassa, kliinisessä suhtautumisessa, osallisuus nähdään vaarana ja riskinä lapsen hyvinvoinnille. Toisessa, kyynisessä suhtautumisessa on vaarallista antaa lapsen osallistua, koska hänet nähdään valtaa tavoittelevana ja manipuloivana. Kolmannessa, byrokraattisessa suhtautumisessa korostuu lapsen mahdollinen osallistuminen; lapsi otetaan mukaan toimintaan, koska niin kuuluu tehdä. Neljäs, arvosidonnainen suhtautumistapa

puolestaan korostaa itse osallisuutta ja sen merkitystä lapselle. (Stenvall & Seppälä 2008, 19.)

Marja Kaskela ja Marjatta Kekkonen (2006, 17–32) kuvailevat kasvatuskumppanuuden tavoitteen niin, että lapsi toimijana ja oman elämänsä kokijana tulee kokonaisvaltaisesti nähdyksi, ymmärretyksi ja kannatelluksi. Yhdeksi osateki-jäksi he määrittelevät lapsen kokemusten ja tarinoiden kuulemisen. Kumppanuuden osapuolet sitoutuvat siihen, että he keräävät ja tallentavat lapsen varhaisvuosien muistoja ja kokemuksia. Yhtenä kasvatuskumppanuutta ohjaavana periaatteena on kuuntelu. Kuuleminen on suhde toiseen ihmiseen ja tärkeimpiä asioita vuoropuhelussa. Se on eläytyvää, keskittyvää ja läsnä olevaa. Ilman turvallista ja myönteistä ilmapiiriä kuuntelu ei onnistu. (Kaskela & Kekkonen 2006, 32.) Turjan (2011) mukaan pienten lasten osallisuus lähtee mikrotason, lasten omassa elämän ja lähiympäristön, vuorovaikutustilanteista. Niissä lapset saavat konkreettisia kokemuksia kuulluksi tulemisesta ja vaikuttamisesta asioissa, jotka ovat heille itselleen läheisiä. Koti ja päiväkotit ovat lapsen ensimmäisiä ympäristöjä, jossa hän voi saada näitä kokemuksia. (Turja 2011, 47.) Avoimeksi jää, miten aito kuuntelu määritellään. Mistä voi tietää, että lapsen ääni tulee kuuluviin.

Karlssonin (2005, 34–35) mukaan vallitseva toimintatapa varhaiskasvatuksessa perustuu aikuisten kysymysten tulvaan, mikä passivoi lasta. Kun halutaan toimia yhdessä lasten kanssa, on otettava selvää, millaisia ajatuksia ja toiveita lapsilla on. Käytännössä on kuitenkin ilmennyt ongelmia. Tutkimusten mukaan lapset ovat tottuneet siihen, ettei heiltä kysytä aitoja kysymyksiä, vaan sellaisia, joihin aikuinen jo osaa vastata. Kysymyksiä käytetään kasvatuksen ja opetuksen apuna, jotta aikuinen saisi lapset toimimaan haluamallaan tavalla. Esimerkiksi ruokapöydästä noustessa tiedustellaan, mitä sanotaan. Aikuinen saa lapselta haluamansa vastauksen sen sijaan, että haluaisi tietää, mitä lapsi todellisuudessa ajattelee. Myös piiritilanteissa kysytään usein näitä valmiiksi vastattavia kysymyksiä, kuten minkälainen sää on tänään. On hyvä, että lapsi oppii kiittämään ja tuntemaan vallitsevat sääolosuhteet, mutta on tärkeää pohtia, mitä toimintaa halutaan edistää. Vastaako lapsi kuten toivotaan, vai houkutellaanko häntä pohtimaan käsiteltäviä asioita?

Lapset ovat sosiaalisia, ja he haluavat toimia aikuisen toivomalla tavalla. Siksi lapset miettivät, mitä heidän tulisi vastata, sen sijaan, että he pohtisivat itse kysymyksen sisältöä. Lapset vastaavat myös usein hyvin lyhyesti, jolloin aikuinen esittää lisäkysymyksiä. Tilanne johtaa kuulustelun kaltaiseen tilanteeseen eikä luovaan pohtimiseen. Mitä pienemmästä lapsesta on kysymys, sen vaikeampaa on saada kysymällä tietoa lapsen ajatuksista. Lapset myös saattavat ajatella hyvin eri tavoin kuin aikuiset. Tällöin lapsen todelliset ajatukset eivät välttämättä nouse esiin kyselytilanteissa. (Karlsson 2005, 35.)

Marjatta Kallialan (2010,19) esiin tuomassa uudessa lapsikäsitteessä aikuisilla tulee olla kykyä katsoa asioita lapsen kannalta. Aikuisen tulee olla herkkä ja nöyrä ymmärtääkseen lapsen ilmaisutapoja. Jotta lapsen ajattelua ja oppimista voidaan aktivoida, on kasvattajan ymmärrettävä lapsen ajatuksia ja osattava yhdistää ne lapsen kokemuksiin. Se, miten lapsi hahmottaa maailmaa ja mitä hän ajattelee toimiessaan eri tilanteissa, on yritettävä ymmärtää ja tiedostaa, jotta lapsen näkökulma tulisi esiin. (Kalliala 2010, 19.)

2.2 Lapsen osallisuus espoolaisessa varhaiskasvatuksessa

Espoon varhaiskasvatus pohjautuu valtakunnalliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan (Vasu), jota toteutetaan perhekeskeisen työskentelyn mukaisesti kasvatuskumppanuutena. Kasvatuskumppanuuden käsite on vakiintunut varhaiskasvatuksessa puhuttaessa yhteistyöstä vanhempien kanssa. Se on vanhempien ja henkilöstön kasvatuksellista kumppanuutta, jossa tavoitteena on palvelujärjestelmän kehittäminen lasten ja perheiden tarpeista lähtien. Työntekijä keskittyy kuuntelemaan vanhemman asiaa ja puhetta ja vastaanottaa erilaisia viestejä. Kunnioitus tulee esiin työntekijän lasta ja vanhempia arvostavina ajatuksina ja tekoina. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan kasvatuskumppanuus on osa varhaiskasvatuksen arkea. (Määttä & Rantala 2010, 130–131.)

On tärkeää, että kun puhutaan ja päätetään lapsen ja perheen asioista, vanhemmat ovat osallisia (Määttä & Rantala 2010, 130–131). Espoo on linjannut,

että kaikille alle kolmevuotiaille lapsille tulee nimetä oma omahoitaja ja että pienten ryhmät toimivat omahoitajamallin mukaisesti. Isompien lasten ryhmissä toteutetaan pienryhmätoimintaa.

Valtakunnallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa (2005) mainitaankin osallistaminen -termi puhuttaessa vanhempien osallisuudesta kasvatuskumppanuuteen. Sen sijaan lapsen osallisuudesta puhutaan käyttämällä ilmaisua: lapsen näkemykset on otettava huomioon.

Pääkaupunkiseudun varhaiskasvatuksen kehittämissyksikkö VKK-Metrossa varhaiskasvatusta ovat kehittämässä pääkaupunkiseudun kunnat (Espoo, Helsinki, Kauniainen ja Vantaa), Helsingin yliopiston varhaiskasvatuksen tutkimusryhmä sekä Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus Socca. Lisäksi hankeen kumppaneina ovat muun muassa pääkaupunkiseudun ammattikorkeakoulut, kuten Diak. Vuosina 2009–2011 VKK-Metro on toiminut osana Tukevasti alkuun –hanketta, joka on osa Etelä-Suomen Lapsen ääni –kehittämishanketta. Lasten ja heidän vanhempiensa osallisuuden vahvistaminen on ollut hankkeen keskeinen teema. (Tossavainen 2011, 11.) Hankkeeseen osallistui 21 tutkimuspäiväkotiä. Mukana oli viisi espooista päiväkotia.

VKK-Metro suoritti tutkimuspäiväkoteilleen pilottikyselyn, jossa selvitettiin henkilöstön ajatuksia lasten osallisuutta koskevista asioista. Tämä kysely toimi pohjana tutkimukselle, jossa selvitettiin pääkaupunkiseudun päiväkotien työntekijöiden käsityksiä lasten osallisuudesta ja sen mahdollistamisesta varhaiskasvatuksessa. Kysely toteutettiin kesäkuussa 2010 ja se osoitettiin koko pääkaupunkiseudun kaikille kunnallisille päiväkotitiimeille. (Venninen, Leinonen & Ojala 2010.)

Viherrannan päiväkodin johtaja Eija Mikkonen-Holmberg (2012) kertoi, että lapsen osallisuutta kehitettiin pääkaupunkiseudun varhaiskasvatuksen kehittämissyksikön VKK-Metron kehittämishankkeessa vuosina 2009–2011. Lapsen osallisuus määriteltiin Espoossa Vasun tarkastelun kohteeksi vuosina 2011–2012. Espoon kaupunki on laatinut kehittämishankkeen pohjalta 17 -kohtaisen kriteeristön (liite 1) lasten osallistamiseen. Kriteeristö on varhaiskasvatussuunni-

telman mukaista toimintaa. Lasten osallistaminen varhaiskasvatuksessa on otettu Espoossa vuoden 2012 tulostavoitteeksi. Tarkoituksena on tehdä lasten osallistamisesta päiväkotien arkitoimintaa. Tavoitteena on, että jokaisessa päiväkodissa keskustellaan kriteereistä tämän vuoden aikana ja että ne otetaan vähitellen, pienin askelin, käytäntöön. Henkilökunnan tehtävänä on ideoida ja toteuttaa keinoja, joiden avulla lasten osallistaminen näkyy jatkossa päiväkodin päivittäisessä arjessa. (Mikkonen-Holmberg 2012.)

2.3 Kasvattaja osallisuuden mahdollistajana

Suomalaisten ja kansainvälisten tutkimusten mukaan kasvattaja tekee vuorovaikutustilanteissa suurimman osan aloitteista. Kasvattajat puhuvat 70–90 % kasvatukseen käytetystä ajasta. Koko lapsiryhmälle jää puheaikaa vain 10–30 % kokonaisajasta. Tilanne on päälaellaan: juuri lapset, joiden tulisi kasvaa ja kehittyä, saavatkin todellisuudessa ajatustensa esittämiseen ja pohtimiseen vain murto-osan ajasta. (Karlsson 2005, 27–28.) Karlssonin (2005, 35–36) mukaan kysymiseen liittyy aina myös vallankäyttöä. Se, joka esittää kysymyksen, määrittää myös sen, millaisia ajatuskulkuja on seurattava ja mitkä jäävät näkymättömiin. Jos toiminta perustuu siihen, että aikuinen vain kyselee, ei jää tilaa lapsen kysymyksille. Tutkimukset ovat osoittaneet, että mitä enemmän aikuiset kyselevät, sen vähemmän lapset kysyvät: mitä vähemmän aikuinen kysyy, sitä enemmän lapset kyselevät, pohtivat ja ihmettelevät. Kun ollaan aidosti kiinnostuneita siitä, mitä toinen sanoo, niin keskustelu perustuu vastavuoroisuuteen ja kumppanuuteen. Woodhead (2010, xxii) kertoo, että suurin haaste lasten osallisuuden kehittämisessä on itse osallistaminen. Osallisuus ei ole vain sitä, että aikuinen sallii lasten ilmaista ajatuksiaan ja näkökantojaan. Woodhead painottaakin, että meidän tulisi korostaa lasten osallisuudessa enemmän näkökulmaa, jossa lapsi nähdään aktiivisena kansalaisena ja sitä, kuinka heidän osallisuutensa jokapäiväisessä elämässä muodostetaan.

Bessel ja Gal (2009, 294–295) tuovat esiin lasten oikeudet ja tarpeet. He ehdottavat siirtymistä osallistumisesta kumppanuuteen, joka on terminä tasa-arvoisempi, mutta ei hylkää lapsen oikeutta osallistamiseen. Kun lasta tarkastel-

laan kumppanina, mallina on, että toiminta suunnitellaan yhdessä lapsen kanssa sen sijaan, että toiminta suunnitellaan lapselle. Tästä huolimatta on tärkeää kohdata lapsen oma, ainutlaatuinen näkökulma. Näin lapsen tarpeet ja oikeudet tulevat huomioiduksi. Suomalaisen sadutusmenetelmän avulla aikuiset voivat löytää uuden tavan kuunnella lasta ja saada tietoa lapsen maailmasta. Sadutuksessa 2–6-vuotiaat lapset kertovat tarinaansa sana sanalta.

Kasvattajaa kiinnostaa, miten lapsi ajattelee osallistavassa toimintakulttuurissa. Lapsia ei jatkuvasti arvioida, eikä toiminta perustu puutteisiin, vaan toiminta on vastavuoroista, jolloin sekä lapset että aikuiset hyväksyvät aktiivisina, luovina ja osaavina toimijoina sekä tiedon ja kulttuurin tuottajina. Lapset toimivat taitavasti tässä toimintakulttuurissa esimerkiksi saduttamalla. Sadutusmenetelmän avulla aikuinen pääsee kurkistamaan lasten maailmaan ja antaa tilaa lasten omille ajatuksille sekä aloitteille. Aikuinen herkistyy kuulemaan lapsen pohdintaa ja sen kulkua. Sadutetut lapset rohkaistuvat ilmaisemaan itseään ja tuomaan esiin omia ajatuksiaan ja ehdotuksiaan. Lisäksi he vaativat, että tulevat kuulluiksi myös muissa tilanteissa. Lapsen itsetunnolle jää tilaa, mikä vahvistaa lapsen kasvua ja oppimista. (Karlsson 2005, 38–42.)

Jotta lapsen aito osallistaminen toteutuu, kasvattajan on annettava lapselle tilaa toimia itse ja yhdessä. Myös ympäristö tulee järjestää osallistavaksi. Aikuisen tulee myös kuunnella lasta todellisella mielenkiinnolla, jolloin aikuinen asettuu lapsen asemaan kasvattaen tuntosarvia, silmiä ja korvia. Aikuisen tulee dokumentoida sitä, mitä lapset leikkivät, tekevät, ajattelevat ja mistä he ovat kiinnostuneita. Aikuisten tulisi myös keskenään pohtia kuulemaansa ja näkemäänsä. On tärkeää heittäytyä yhteiseen lasten kanssa, jolloin toteutuu vastavuoroisuus. Siinä aikuinen ja lapsi kohtaavat juuri tässä hetkessä. (Karlsson 2006, 16.)

Se, millaiseen vuorovaikutukseen aikuiset lasten kanssa ollessaan pyrkivät, perustuu kasvattajan käsitykseen lapsesta ja lapsuudesta. Kun käsitykset juurtuvat aikuisten mieliin, ne syrjäyttävät entiset tavat puhua lasten kanssa. Vaikka aikuisen puheen muuttuminen ei lasta muutakaan, aikuisen suhtautuminen lapsiin muuttuu vähitellen. (Kalliala 2010, 12.) Sadutuksen kautta on olennaisim-

maksi osoittautunut se, että aikuiset muuttavat toimintatapojaan. Näin luodaan toimintakulttuuri, jossa kohdataan lapsi. (Karlsson 2005, 42.)

3 SADUTUS

Sadutuksen avulla lapsi lisää kielellistä tietoisuuttaan ja ottaa käyttöön uusia käsitteitä ajatteluunsa ja kieleensä. Tutkimusten mukaan saduttaessaan lapsi rohkaistuu esimerkiksi monipuoliseen ilmaisuun, mielikuvituksen käyttöön, kommunikaatioon ja sanavaraston laajenemiseen. Lisäksi sadutus rohkaisee lasta käyttämään kirjoitetun ja puhutun kielen vuorottelua ja moni-ilmeistä kertontaa. Lapsi oppii arvostamaan toista ja huomioimaan erilaisia näkökulmia. Tärkeänä pidetään myös sitä, että lapsi oppii aloitteellisuuteen ja on aktiivinen. Hän prosessoi tietoa aktiivisesti. Karlsson toteaa, että sadutus koetaan mukavana ja tärkeänä. Siihen yhdistyy kuuntelu ja toisen arvostaminen, yhdessä tekeminen ja kokeminen, oppiminen ja läsnäolo tässä hetkessä. (Karlsson 2005, 42.)

3.1 Sadutuksen historiaa ja taustatekijöitä

Monika Riihelä alkoi kehittää sadutusmenetelmää 1970-luvun lopussa toimiesaan koulupsykologina. Hänen huomionsa mukaan lasten omat ajatukset eivät nousseet esiin psykologisissa testeissä ja ammattimaisia kysymyksiä käytettäessä. Hän kehitti Wagnerin ja Schubertin kehittämää Draw-a-Person testiä eteenpäin siten, että testin piirroksen yhteyteen kirjattiin lapsen oma kertomus. 1980-luvun alussa kehittyi haastattelumenetelmä ”lasten aikakortit”, joissa lasten oman kerronnan avulla paneuduttiin lapsen omaan ajatteluun. 1980- ja 1990-luvuilla sadutusmenetelmää kehitettiin edelleen; lasten kertomusten kirjaamista kokeiltiin useissa kehittämishankkeissa. Suomalaista sadutusmenetelmää kehitettiin ja sovellettiin laajasti vuosina 1995–1997 Satukeikka-projektissa, jossa lapsille annettiin puheenvuoro heidän omien kertomustensa välityksellä. (Karlsson 2000, 90–91.) Nyt sadutusmenetelmä on levinnyt ympäri maailmaa suomalaisena sosiaalisena innovaationa (Karlsson 2012).

Nykyisin sadutusta tarkastellaan esimerkiksi Karlssonin mukaan seuraavasti: Kun lapsi kertoo itse omalla tavallaan valitsemastaan aiheesta, päästään lapsen

oman tiedon äärelle. Karlssonin sadutusmenetelmään liittyvissä tutkimuksissa (ks. Karlsson 1999, 2000, 2005) on tullut esiin, että ihminen on luonnostaan, Homo Narrans, jolle on ominaista pienestä pitäen kertoa erilaisia kertomuksia. Tarinan rajaa aina kertoja itse. Kertomisessa esiintyy aina lisäksi myös leikin elementtejä. (Karlsson & Riihelä 2006, 10.)

Sadutus on lasten kuulemista ja näkemistä sadun kerronnan keinoin ja sen idea on hyvin yksinkertainen (Lyyra & Salmela 2004, 47). Sadutusmenetelmä sopii kaikille ja sitä on helppo käyttää. Sadutuksessa lapselle annetaan mahdollisuus kertoa omista ajatuksistaan ja aikuinen on puolestaan kiinnostunut ja aidosti halukas kuuntelemaan, mitä lapsi haluaa kertoa juuri nyt. Sadutusmenetelmässä aikuinen sanoo lapselle:

Kerro satu, sellainen kuin itse haluat. Kirjaan sen juuri niin kuin sen minulle kerrot. Lopuksi luen tarinasi, ja voit muuttaa tai korjata sitä, mikäli haluat. (Karlsson 2005, 44).

Sadutus sisältää neljä vaihetta: kertominen, kirjaaminen, ääneen lukeminen ja korjaaminen kertojan ehdoilla. Kaikki edellä mainitut vaiheet tarvitaan, jotta lopputuloksena syntyy juuri sellainen tarina kuin kertoja on tarkoittanut. (Karlsson & Riihelä 2012, 174.) Aikuisen tulee kirjata lapsen satu sanatarkasti muistiin lapsen nähden samalla kun hän kertoo satuaan. Lapsen kertomaa ei saa muuttaa tai korjata. Aikuisen tulee keskittyä kuuntelemaan lapsen kertomusta. Mielenkiinnon voi osoittaa ilmeillä, eleillä ja olemalla puuttumatta kertomuksen sisältöön. Tärkeää on osoittaa aito kiinnostus lapsen kuulemiseen. Myös lapsen omaa rytmiä tulee kunnioittaa. Kun tarina on valmis, se luetaan lapselle ääneen, jotta hän voi sitä muuttaa, korjata tai jatkaa mikäli hän itse sitä haluaa. Lopuksi kirjataan lapsen nimi, päivämäärä ja kirjauspaikka. Lapsen satu on mukavaa myös lukea toisille. Silloin siihen tulee olla lapsen lupa, koska hänellä on oikeus omaan tarinaansa ja hänen toivettaan tulee kunnioittaa.

3.2 Sadutuksen eri muodot

Saduttua voi monella eri menetelmällä. Tässä kehittämishankkeessa käytettyjä sadutuksen muotoja olivat yksilösadutus, ryhmäsadutus ja ketjusadutus. Karlsson (2005,12) määrittelee, että yksilösadutuksessa lapsen kertomus kirjoitetaan saduttajan eli aikuisen toimesta muistiin sana sanalta niin kuin lapsi sen kertoo. Aikuisen toiminta ei saa ohjata lasta muuttamaan kertomustaan. Lopuksi kertomus luetaan lapselle ääneen ja lapsi saa halutessaan muuttaa tai korjata sitä.

Ryhmäsadutuksessa vähintään kaksi lasta yhdessä kertoo yhteistä satua saduttajan kirjatessa sitä ylös. Karlsson (2005, 70) kertoo, että yksin sadutus ja ryhmäsadutus eroavat toisistaan. Yksilösadutus synnyttää läheisyyden tunteen, kun taas ryhmäsadutus luo yhteisöllisyyttä ja yhdessä pohdiskelua. Yhteisen tarinan syntymiseen tarvitaan kaikkia miellyttävät juonen käänteet.

Ketjusadutuksessa satua kertovat kaikki lapsiryhmän jäsenet. Satu etenee lapsesta tai lapsiryhmästä toiseen niin, että yksi lapsi tai ryhmä aloittaa sadun saduttajan kirjatessa sitä ylös. Seuraava lapsi tai ryhmä jatkaa satua niin, että saduttaja lukee lapsille ensin siihen mennessä kerrotun tarinan. Tarinan kuultua lapset jatkavat sitä eteenpäin. Ketjusatu voi jatkua joko yksilösatuna tai ryhmäsatuna.

3.3 Lapsen äänen kuuleminen

Lapsen varhaiset kokemukset vuorovaikutuksesta luovat pohjan kommunikoinnin oppimiselle. Lapsi tarvitsee aikuisen kanssa runsaasti palkitsevia kokemuksia vuorovaikutuksista, joilla on merkitystä lapsen minäkuvan ja itseluottamuksen kehittymisessä. Monilta lapsilta puuttuu sellaisia sosiaalisia taitoja, joita heillä oletetaan olevan. Se voi johtua monista eri syistä, eivätkä nämä taidot kehity lapselle ilman opettamista. Sosiaalisten taitojen puute voi johtaa moniin ongelmiin, jopa syrjäytymiseen sosiaalisissa suhteissa. Varhaisten sosiaalisten taitojen oppiminen mahdollistaa hyvän pohjan myöhempään onnistumiseen so-

siaalisissa suhteissa. Lapset tarvitsevat onnistumisen kokemuksia vertaistensa kanssa. Epäonnistumiset näissä tilanteissa voi johtaa epäonnistumisen kierteseen. Lapsi, joka ei onnistu saamaan kavereita ja ystäviä, tuntee pettymystä ja purkaa turhautumistaan ja aggressioitaan. (Kauppila 2005, 134–135.)

Vuoropuhelun keskeisiä asioita ovat kuuntelu ja toisen kuuleminen. Kuuleminen on suhde toiseen ihmiseen, jossa keskitytään kuulemaan toisen asiaa ja ajatuksia. Siihen liittyy eläytyvää kuuntelemista, keskittymistä ja läsnäoloa. Se tulee esiin aitona empaattisuutena, kiinnostuksena ja rehellisyytenä. (Kaskela & Kekkonen 2006, 32.)

Salmelan (2004, 143) mukaan sadutushetki on hyväksi lapselle, koska lapsi rohkaistuu omien ajatustensa esittämiseen. Hiljaisina pidetyt lapset saivat positiiivista huomiota ja vilkkaat lapset puolestaan tuottivat joskus aggressiivisia satuja, joita saattoi vain kuunnella. Oleellista oli, että lapset kokivat omat ajatuksensa tärkeiksi ja arvokkaiksi. Saduttaessaan lapset kertoivat samalla myös jotakin merkittävää itsestään.

Lapsen alkaessa tuntee päivähoidon aikuisia ja lapsia, hän kykenee useammin ilmaisemaan ja jakamaan tunnetilojaan. Onnistuessaan molemmat osapuolet kokevat syvää yhteenkuuluvuuden tunnetta ja heidän vuorovaikutussuhteensa vahvistuu. (Räihä 2004, 135.) Karlsson (2005, 44) kertoo, että sadutus kannattaa aloittaa uuden lapsiryhmän kanssa heti toimintakauden alussa. Tällöin aikuinen tutustuu nopeasti ja henkilökohtaisesti uusiin lapsiin ja samalla myös lapset tutustuvat toisiinsa. Lisäksi lapsi saa aikuiselta viestin, että hän on kiinnostunut lapsen maailmasta ja arvostaa hänen mielipiteitään.

Kertomista ei tarvitse opettaa, sillä jokaisella ihmisellä on ajatuksia ja oma sisäinen maailmansa, josta kertomukset syntyvät. Jokaisella on kerrottavaa. Satu- sanaakaan ei määritellä lapselle, vaan kertoja määrittelee sen itse kertomuksellaan. Sadulla voi olla erilainen rakenne kuin kirjallisuudessa olemme oppineet. Kertoja määrittelee myös itse siitä, mikä on satu. Se voi olla kolmen sanan tai pienen kirjan mittainen. Se voi olla runo, kertomus tai tositarina. Siinä voi tapahtua hirveyksiä tai olla kuriton tarina. (Karlsson 2005, 45–46.) Rosenauer

(2004, 2) toteaa, että me emme niinkään opi kertomaan satuja, vaan ennemminkin kasvamme siihen. Kuten dna, se kertoo meille keitä me olemme ja mitä meistä tulee.

Kun lapsia on sadutettu useaan kertaan ja on luotu kuunteleva toimintakulttuuri voi siirtyä aihesadutukseen. Tällöin lapsilta voi kysyä liittyykö esimerkiksi tekeillä olevaan maalaukseen satu ja kirjata se muistiin. On tärkeää kuitenkin muistaa saduttaa lasta myös hänen itsensä valitsemastaan aiheesta. (Karlsson 2005, 47.)

Sadutusmenetelmä on tutkimusten mukaan aikuisten oppimisen, kehittämisen ja muuttumisen työväline. Sadutuksessa aikuinen pysähtyy hetkeksi, kun lapsi johdattelee hänet uuteen, yhteiseen maailmaan. Tämä on ollut monelle aikuiselle herättävä kokemus ja luonnut lämmintä yhteisöllisyyttä lapsen kanssa. (Karlsson 2005, 81.)

4 KEHITTÄMISHANKKEEN TAVOITTEET JA TOIMINTAYMPÄRISTÖ

Toimialan kehittäminen synnyttää terminä käsityksen muutoksesta ja jonkun uuden hakemisesta, jolloin kehittämisen myötä joku asia aina muuttuu. Välineenä käytetään usein projekteja. Projektityö on erityinen resurssi tiettyjen ennalta määritettyjen asioiden tavoitteelliseen kehittämiseen. Projektilla eli hankkeella on selkeästi määritellyt tavoitteet ja tehtäväkokonaisuus on aikataulutettu. Projekti määritellään kertaluontoiseksi toimenpiteeksi tai hankkeeksi, jolla on tietty organisaatio. Se pyrkii toteuttamaan ennalta sovittua tehtävää ja etenee sovittujen kehitysvaiheiden mukaan sen perusteella, mikä hankkeen tehtäväksi on määritely. Hankkeen kehitysvaiheita ovat suunnittelu, käynnistäminen, toimeenpano, ohjaus ja arviointi. Projektityölle on tunnusomaista sen määrämittäisyys ja rajaaminen. Projektityöllä pyritään tavoitteiden mukaiseen muutokseen. Projektissa on aina alku, keskikohta ja loppu. Se sisältää ideointia, valmistelua, esisuunnitelmia, suunnitelmia, varsinaisia toimenpiteitä, jatkuvaa arviointia ja myös päättämistä. (Mehtonen 2011, 22–23.)

Toiminnallisen opinnäytetyöni kehittämishanke toteutui Espoon Viherrannan päiväkodissa. Espoon varhaiskasvatussuunnitelmien tarkastelun kohteena on vuosina 2011–2012 lapsen osallisuus. Kehittämishankkeeni tavoitteena oli ottaa sadutusmenetelmä käyttöön Viherrannan päiväkodissa, koska sadutus on toimintamenetelmä, joka mahdollistaa lasten osallisuuden.

Viherranta on vuonna 1985 perustettu kunnallinen päiväkotikoti, jossa on 60 hoitopaikkaa. Henkilökuntaa on 17 henkeä, joista kasvatustavustajia on 13 henkilöä. Viherranta on kaksikerroksinen päiväkotikoti, ja molemmissa kerroksissa toimii kaksi lapsiryhmää. Yläkerrassa on 1–2-vuotiaiden ryhmä Ruusunmarjat (15 lasta, toimii poikkeuksellisesti 2010–2011 toimintakauden sisarusryhmänä) sekä 3–5-vuotiaiden integroitu erityisryhmä Tammenterhot (13 lasta). Alakerrassa toimii 3–5-vuotiaiden ryhmä Pihlajanmarjat (22 lasta) sekä 5–6-vuotiaiden integroitu erityisryhmä Pähkinät (12 lasta). Ruusunmarjoissa työskentelee yksi lastentarhanopettaja, kaksi lastenhoitajaa ja yksi ryhmävavustaja; Pihlajanmarjoissa yksi lastentarhanopettaja ja kaksi lastenhoitajaa; Tammenterhoissa erityislas-

tentarhanopettaja, lastentarhanopettaja, lastenhoitaja ja henkilökohtainen avustaja ja Pähkinöissä erityislasterhanopettaja, lastentarhanopettaja, lastenhoitaja ja henkilökohtainen avustaja. Viherrannassa on oma hallinnollinen johtaja ja varahenkilö (lh). Lisäksi päiväkodissa toimii puheterapeutti. Viherrannan päiväkotiki kuuluu Leppävaaran varhaiskasvatuspalvelujen piiriin.

Viherrannan päiväkodin toiminta perustuu päiväkodin omaan vasuun, joka kulkee samassa linjassa sekä Espoon että valtakunnallisen vasun kanssa. Viherrannan visiossa, joka on näkemys tulevaisuudesta, korostuu lapsen hyvä arki:

Viherrannan päiväkodissa hyvä arki saadaan aikaiseksi ilon, hyvän vuorovaikutuksen ja suvaitsevuu den avulla (Viherrannan päiväkodin Vasu 2009).

Päiväkodin perustehtävästä kertoo sen toiminta-ajatus:

Haluamme tarjota turvallisen päivähoitopaikan, jossa arvostetaan lapsuutta ja iloitaan lapsuudesta. Toiminnassamme painottuu oppiminen omien kokemusten ja elämysten kautta. Huomioimme lapsen yksilöllisyyden, kehitystason ja erityispiirteet. Erityistä tukea tarvitsevat lapset saavat heille sopivaa kasvatusta, opetusta ja kuntoutusta. (Viherrannan päiväkodin Vasu 2009.)

Viherrannan päiväkodin toimintaa ohjaavat kuusi arvoa, jotka ovat asukas- ja asiakaslähtöisyys, suvaitsevaisuus ja tasa-arvo, luovuus ja innovatiivisuus, kumppanuus ja yhteisöllisyys, tuloksellisuus ja vaikuttavuus, ja kestävä kehitys. Varhaiskasvatuksen toimintaa suuntaavat kasvatuspäämäärät. Kasvattajien tehtävänä on huolehtia, että ihmisenä kasvamisen koko elämää koskevat kolme kasvatuspäämäärää ohjaavat toimintaa tasapainoisesti ja riittävän syvällisesti. Kasvatuspäämäärät ovat lapsen henkilökohtaisen hyvinvoinnin edistäminen, toiset huomioonottavien käyttäytymismuotojen ja toimintatapojen vahvistaminen ja itsenäisyyden asteittainen kasvattaminen. (Viherrannan päiväkodin Vasu 2009.)

5 KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTUS

Kehittämishanke alkoi Viherrannan päiväkodin Pihlajanmarjojen ryhmässä syyskuussa 2010. Vuonna 2011 kehittämishanke laajeni kattamaan koko päiväkodin ja sen yhteydessä toteutettiin yhteinen projekti huhti- ja toukokuussa. Yhteinen projekti alkoi koko henkilökunnan sadutusillalla 6.4.2011 (liite 2), jossa kerroin koko henkilökunnalle sadutuksen yleisiä periaatteita. Sadutusillan jälkeen jokainen päiväkotiryhmä otti sadutuksen käyttöönsä. Aluksi lapsia sadutettiin yksilösadutusmenetelmällä. Samanaikaisesti aloitettiin ryhmien välinen satukirjeenvaihto. Yksilösadutuksen päätteeksi järjestettiin 11.5. äitienpäivän satukahvila. Satukahvilan jälkeen jatkoimme projektiamme ryhmäsadutuksella, joka ketjutettiin. Päiväkodin yhteisestä ketjusadusta laadittiin käsikirjoitus kevätjuhlaesitykseen. Yhteinen projekti päättyi henkilökunnan kehittämispäivään 27.5.2011, jossa arvioitiin sadutusprojektin toteutumista kirjallisilla kysymyksillä (liite 3).

Syksyllä 2011 kehittämishanke jatkui jokaisessa päiväkotiryhmässä ryhmien valitseman, oman toimintatavan mukaan. Tammikuussa 2012 jokaisesta Viherrannan päiväkodin lapsiryhmästä osallistui kasvatushenkilöstöä Espoon varhaiskasvatuksen järjestämään Osallisuuden menetelmät varhaiskasvatuksessa ja sadutus -koulutukseen, jossa kouluttajana oli Liisa Karlsson. Maaliskuussa 13.3.2012 pidetyssä päiväkodin osallisuusillalla avattiin Espoon suomenkielisen varhaiskasvatuksen johtoryhmässä sovitut osallisuuden kriteerit, ja lopuksi jokainen tiimi vastasi sadutuskyselyyn (liite 4).

Opinnäytetyötori	6.9.2010	
1. ryhmänohjauskausi	syksy 2010	Sadutus alkoi Pihlajanmarjojen ryhmässä/ Viherrannan päiväkotit varmistui yhteistyötahoksi
Opinnäytetyön aihe- ja aikataulusuunnitelma	3.12.2010	Teoriatiedon etsiminen lapsen osallisuudesta ja sadutuksesta
2. ryhmänohjauskausi	kevät 2011	Kirjoitusprosessi
	6.4.2011	Sadutusprojekti käynnistyi koko Viherrannan päiväkodissa/ koulutuksellinen ilta sadutuksesta
	huhtikuu 2011	Yksilösadutus ja satukirjeenvaihto
	6.5.2011	Satukahvila
Metodiseminaari	toukokuu 2011	Ryhmä- ja ketjusadutus/ Opinnäytetyön työelämän yhteistyösopimus
	26.5.2011	Kevätjuhla sadutusteeman mukaan
	27.5.2011	Sadutusprojektin päätös, arviointi ja kehittämishankkeen jatkosuunnitelmat
3. ryhmänohjauskausi	syksy 2011	Kirjoitusprosessi/ sadutuksen jatkuminen ryhmäkotaisten suunnitelmien mukaisesti
Yksilöohjaukset	kevät 2012	
	13.3.2012	Kehittämishankkeen päätös
Esitarkastus	2.4.2012	
Työn valmistuminen	huhtikuu 2012	

KUVIO 3 Opinnäytetyöprosessini aikajana

5.1 Sadutuksen alku

Olipa kerran pieni mehiläinen joka meni kukkasen sisään

Sadutusmenetelmä löytyi uudeksi työtavaksi lapsia kuuntelemalla. Syksyllä 2010 järjestimme Espoon Viherrannan päiväkodin Pihlajanmarjojen ryhmässä kirjallisuusviikot, jolloin jokainen lapsi sai esitellä oman lempikirjansa. Lapsi kertoi kirjastaan sen, mikä oli hänelle itselleen tärkeää, ja lopuksi muut saivat esittää kirjasta kysymyksiä. Aikuinen kirjasi kaiken lasten kertoman ylös. Kirjasimme myös kirjailijan ja kuvittajan.

Pohdin yhdessä lasten kanssa, mitä kirjoittaminen tarkoittaa. Viisivuotias Daniel kysyi, onko se sama, kuin että hän näki unta ja unessa tapahtui seikkailu, mutta hän olikin hereillä. Juuri näin! Pohdimme, että vaikka lempikirjan on kirjoittanut aikuinen, niin kyllä lapsetkin ovat taitavia ja osaavat kertoa sadun. Ehdotin, että kun kirjaesittelyt ovat ohi ja kirjakahvila pidetty, jokainen voi kertoa oman sadun.

Lapset innostuivat asiasta ja sovimme, että tekisimme sadun isälle isänpäivälahjaksi.

Näin sadutus löytyi työskentelytavaksi Pihlajanmarjojen ryhmään. Tutustuin sadutuksen teoriaan Karlssonin kirjan Sadutus Avain osallistavaan toimintakulttuuriin (Karlsson 2005) pohjalta. Esitin aiheen Pihlajanmarjojen ryhmän henkilökunnan tiimikokouksessa ja yhteisellä päätöksellä uusi toimintatapa otettiin ryhmäämme. Syksyllä 2010 saduttimme Pihlajanmarjan ryhmän lapsia, ja keväällä 2011 sadutus laajeni koko päiväkodin yhteiseksi kehittämishankkeeksi sadutusprojektina.

Sovimme yhteisesti, että jokainen Viherrannan päiväkodin lapsiryhmä ottaisi sadutuksen käyttöön osana toimintaansa. Aluksi jokaisessa ryhmässä lapsi sadutettiin yksin. Jos lapselle sopi, hänen satunsa luettiin myös muulle ryhmälle. Samanaikaisesti aloitimme myös satukirjeenvaihdon ryhmien välillä. Jokainen ryhmä askarteli itselleen postilaatikon satupostia varten. Yksilösadutus jatkui keväälle 2011 toukokuun alkuun saakka. Huipennuksena järjestimme äitienpäivän kunniaksi koko talon yhteisen satukahvilan. Vanhemmille jaettiin satukahvilassa esite, jossa kerrottiin sadutuksesta ja mahdollisuudesta osallistua yhteiseen sadutukseen.

Yksilösadutuksen jälkeen jatkoimme ryhmäsadutuksella. Sovimme, että pienimmät eli Ruusunmarjat aloittivat ryhmänä saduttamaan muutaman esineen avulla yhteistä satua, jota seuraavaksi jatkoivat Tammenterhot. Sen jälkeen oli vuorossa Pihlajanmarjat ja sadun päättivät Pähkinät. Tavoitteena oli, että saimme aikaiseksi koko talon yhteisen sadun, joka toimisi pohjana koko päiväkodin yhteisen kevätjuhlan käsikirjoitukselle. Sadutusprojekti päättyi Viherrannassa 26.5.2011 pidettäviin kevätjuhliin. 27.5.2011 pidettävässä kehittämispäivässä arvioimme yhdessä sadutusprojektin tulokset.

5.2 Henkilökunnan yhteinen sadutusilta

Tekee mieli tarttua toimeen taas pitkästä aikaa

Viherrannan päiväkodin henkilökunnalle pidettiin yhteinen sadutusilta 6.4.2011, jossa esittelin opinnäytetyöni hanketta. Paikalla oli 14 henkilökunnan jäsentä. Illan pohjustuksena kerroin jo aiemmin tässä työssä esittelemääni teoriaa lapsen osallisuudesta ja sadutuksesta. Luin myös muutamia lasten satuja Kalssoinin teoksesta *Sadutus Avain osallistavaan toimintakulttuuriin* (emt. 2005).

Pohjustuksen jälkeen esittelin sadutusmenetelmän, ja sen jälkeen sadutimme toisiamme pareittain. Näin saimme kokemuksen sekä sadun kertomisesta että sen kirjaamisesta. Ehdotin, että jokaisella olisi aikaa kertoa satuaan kymmenen minuuttia, jonka jälkeen vaihdettaisiin vuoroa. Koska aika koettiin liian pitkäksi, päädyimme viiden minuutin sadutukseen. Kun itse sadutin ensimmäistä kertaa lasta Pihlajanmarjojen ryhmässä, koin tilanteen haastavaksi ja jännittäväksi. Ajattelin, että jos olisin itse saanut olla sadutettavana ennen kuin sadutin lasta, olisi ehkä ollut helpompi aloittaa uusi toimintamenetelmä.

Henkilökunta koki sadutuksen monella eri tavalla. Osa aikuisista pääsi heti tarinaan kiinni, ja se eteni vauhdilla. Tällöin oli vaikeaa saada kirjattua satu juuri niin, kuin se kerrottiin. Osa henkilökunnasta koki, että satua oli vaikea aloittaa, joten kun pääsi eteenpäin, niin aika ei enää riittänyt sadun korjaamiseen tai jatkamiseen. Totesimme myös, että viisi minuuttia oli aivan liian lyhyt aika sadutukseen, joten lapsen kanssa aikaa olisi varattava juuri niin paljon, kuin hän sitä tarvitsisi. Lopuksi luettiin muutama satu kertojan luvalla. Jokainen sai myös kertoa omia tunteuksiaan sadutuksesta.

Sadutus oli osallistujille antoisa kokemus. Se herätti kysymyksiä, jotka mahdollisesti tulisivat esiin lapsia sadutettaessa. Sadun aloittaminen ei ollut helppoa kaikille. Pohdimme, miten tulisi toimia, jos lapsi ei halua kertoa satuaan tai jos hän menee lukkoon. Tässä olivat avuksi Pihlajanmarjojen ryhmän aikuisten kokemukset sadutuksesta edelliseltä syksyltä. Sovimme, että sadutuksen tulisi olla lapselle elämyksellinen kokemus, joten lapsen toivetta olisi kunnioitettava ja

kokeiltava sadutusta toisen kerran uudestaan. Joskus voi olla helpompi ensin piirtää kuva ja kertoa sitten siitä satu. Ryhmäsadutuksessa lapsi voi myös onnistua helpommin kertomaan omat ajatuksensa.

Aloituksen lisäksi sadun kirjaaminen herätti keskustelua. Pohdimme, miten sadun ehtii kirjoittaa muistiin, jos lapsi innostuu kertomaan tarinaansa nopealla rytmillä. Me Pihlajanmarjojen aikuiset kerroimme omia kokemuksia siitä, kuinka olimme toimineet vastaavassa tilanteessa. Lapselle voi sanoa, että odota vähän, kirjoitan vielä edellistä lausetta, tai voi toistaa ääneen lapsen kertomaa lausetta samalla kun sitä kirjoittaa. Katsekontaktilla voi myös osoittaa, koska lapsi voi jatkaa kerrontaansa. Keskustelimme myös siitä, miten sadut ehtii kirjoittaa puhtaaksi, kun aikaa on rajoitetusti ja päiväkodissamme on vain muutama tietokone käytettävissä.

Pohdimme käytännön asioiden lisäksi, soveltuuko sadutusmenetelmä jokaiselle lapselle. Lapsella voi olla esimerkiksi ongelmia puheen tuottamisessa. Päätimme kokeilla sadutusta jokaisen lapsen kanssa. Apukeinoina voidaan käyttää tuettua kertomista, jolloin menetelmänä voi käyttää esimerkiksi piirtämistä, kuvia tai apukysymyksiä. Keskustelua herätti myös se, kirjataanko lapsen puhe niin kuin hän sanoo, jos tulee kirjata satu juuri niin kuin lapsi sen kertoo, esimerkiksi saari-taali. Yhdessä sovimme, että kirjaamme sanan oikein eli saari, muuta käytämme kirjauksessa lapsen puhekieltä, kuten sit tää yks lensi taivaalle.

Henkilökunnan yhteisen sadutusillan lopuksi sovimme aikataulun sadutusprojektillemme. Jokainen ryhmä aloittaa saduttamaan lapsia yksilösadutuksella ja sadut tulee olla valmiit toukokuun ensimmäisellä viikolla, jolloin järjestetään koko talon yhteinen satukahvila, joka toimii myös äitienpäiväkahvituksena. Samanaikaisesti aloitetaan satukirjeenvaihto. Jokainen ryhmä tekee oman postilaatikon, joten voimme lähettää toisillemme satuja. Satukahvilan jälkeen aloitamme ryhmäsadutuksen, jota jatkamme ketjusatuna. Pyrimme siitä saamaan aiheen koko talon yhteiseen kevätjuhlaan, joka vietetään 26.5.2011. Seuraavana päivänä meillä on Viherrannan päiväkodin kehittämispäivä, jolloin päätämme yhteisen sadutusprojektin, arvioimme sen onnistumista ja suunnittelemme miten jatkamme sadutusta.

Lopuksi pyysin avoimella kyselylomakkeella kirjallista palautetta illasta. Eskola määrittelee kyselyn sellaiseksi menettelytavaksi, jossa vastaajat itse täyttävät heille esitetyn kyselyn (Tuomi & Sarajärvi 2002, 75). Palautteen mukaan ilta oli antoisa, mielenkiintoinen ja inspiroiva. Positiivisena asiana pidettiin myös siitä, että koko talolla on yhteinen ”kevättulevaisuus”, jossa lapset ovat pääasia.

5.3 Yksilösadutus

Kettu käveli mun sadussa, mun omassa sadussa

Ensimmäinen sadutuskerta voi olla haasteellinen sekä lapselle että aikuiselle, eikä satua aina synny. Näin kävi myös Pihlajanmarjojen ryhmässä, jossa muutama lapsi sanoi, että en mä tiiä tai osaa. Yhtä lasta jännitti niin kovasti, että hän meni lukkoon. Tärkeämpää on kuitenkin, että lapsi kokee yhteisen hetken aikuisen kanssa mukavaksi ja että hänellä on mahdollisuus kertoa ajatuksiaan aikuiselle, joka keskittyneesti kuuntelee häntä. Osallisuutta on myös se, että tästä on mahdollisuus kieltäytyä.

Mielestäni aikuinen vaikuttaa omalla käyttäytymisellään siihen, miten lapsi kokee sadutustilanteen silloin, kun satua ei synny. Onkin tärkeää tiedostaa, ollaanko ensisijaisesti tuottamassa satua vai aidossa vuorovaikutuksessa, jolloin kuunnellaan, mitä lapsella on kerrottavana. Lapsen kanssa voi sopia, että sadutetaan myöhemmin. Viisivuotias Jaakko, jolla nimellä kutsun häntä tässä työssäni, sanoi ensimmäisellä sadutuskerralla, että hän ei tiedä, mitä sanoo. Sovin yhdessä Jaakon kanssa, että sadutetaan toisella kertaa. Samana päivänä, kun luin ääneen lasten kertomia satuja, Jaakko kysyi, että miksi en lue hänen satuun. Hämmästyin Jaakon kysymystä, ja mietin miten toimisin oikein niin, että Jaakko kokisi tulleensa ymmärretyksi. Ajattelin, että kenties Jaakolla olikin mielessä jokin satu, mutta ensimmäisellä sadutuskerralla hän ei vielä tiennyt, kuinka se kerrotaan. Nyt kun hän kuuli toisten tarinoita, hän oivalsi, mitä sadun kertominen tarkoittaa. Näytin vihkostani tyhjää sivua ja kerroin, että tämä sivu on varattuna hänen sadulleen. Nyt siihen ei vielä ole tullut hänen kertomaa satua. Lupasin, että kun hän kertoo satunsa, niin luen sen ääneen koko ryhmälle seu-

raavassa piirissä. Jaakko vaikutti tyytyväiseltä vastaukseeni, ja seuraavana päivänä hän tuli kertomaan, että nyt satu tulee.

Satuprojektin aikana suoritin osallisuus ja sosiaalinen tuki -harjoittelujaksoni Tammenterhojen integroidussa erityisryhmässä. Saduttamalla Tammenterhojen lapsia sain mielestäni nopeasti lasten luottamuksen, ja yhteiset kokemukset vahvistivat yhteenkuuluvuuttamme. Kun luimme piirissä omia satuja, jokainen lapsi sai vuorotellen olla huomion keskipisteenä ja sai myös positiivista palautetta sadustaan. Lapset jaksoivat keskittyä loistavasti kuuntelemaan satuja, ja he myös ymmärsivät niiden sisältöä hyvin. Lopuksi annettiin spontaanit raikuvat aplodit.

Toteutin sadutuksen kuvakommunikaatiokansion avulla toteutin 4-vuotiaan tytön kanssa, jota kutsun tässä työssäni Meeriksi. Hän kuuli Tammenterhoissa muiden lasten satuja, ennen kuin me kokeilimme sadutusta ensimmäistä kertaa.

Kun Meerin vuoro tuli saduttaa, pyysin, että hän ottaisi kansionsa mukaan, ja me menimme kahdestaan ”pikkuhuoneeseen”. Istuimme mukavasti, katsoin Meeriä silmiin ja sanoin hänelle: ”Kerro satu, sellainen kuin itse haluat. Kirjaan sen juuri niin kuin sen minulle kerrot. Lopuksi luen tarinasi, ja voit muuttaa tai korjata sitä, mikäli haluat.” Meeri vastasi: ”En minä tiedä!” Silloin minä otin esiin Meerin kansion ja sanoin: ”Mistä satu kertoo?” Meeri alkoi selaamaan kansiotaan ja etsi selvästikin jotain tiettyä kuvaa. Hän näytti kuvaa, jossa oli musta väri. Pohdin, miten tästä voisi edetä. Päätin kokeilla apuna avaavia kysymyksiä, sellaisessa muodossa, etten johdattelisi Meerin sadun juonta eteenpäin. Kysyin: ”Mistä mustasta?” Meeri näytti seuraavaa kuvaa ja sanoi: ”poni”. Sanoin: ”Aa, olipa kerran musta poni. Mikä on seuraava kuva?” Meeri näytti kuvaa jossa oli ilme ja luki hermostunut. Sanoin: ”Se oli hermostunut? Miksi?” Meeri näytti kuvaa ja sanoi: ” se oli ilkeä. Noppu!” Kirjasin sadun ylös ja luin sen Meerille.

Olipa kerran musta poni. Se oli hermostunut. Se oli ilkeä. Loppu!

Meeri oli todella onnellinen sadustaan. Kysyin saisiko sitä lukea toisille ja voisiko sen lähettää postina toiseen päiväkodin ryhmään luettavaksi. Meeri antoi

luvan satunsa lukemiseen omassa ryhmässä, ja hän halusi, että se lähetetään kotiin. Yhdessä me vielä kävimme Meerin kanssa läpi, mitä olimme tehneet ja piirsimme siitä Meerin reissuvihkoon kuvat, jotta hän voisi niiden avulla kertoa kotona, mitä olimme tehneet.

Seuraavana päivänä tapasin Meerin puheterapeutin ja kerroin hänelle, kuinka olimme onnistuneet sadutuksessa. Hän oli todella ilahtunut ja toivoi, että jatkaisimme sadutusta. Kuvakommunikaatiokansion käyttö mahdollisti Meerin osallistumisen sadutukseen. Musta poni seikkaili lähes joka sadussa, ja Meerin mielikuviutus tuli myös esiin.

Olipa kerran musta poni. Se ajaa junalla. Poliisi antaa sakot mustalle ponille. Musta poni matkustaa taas junalla äidin kanssa huvipuistoon kaupunkiin. Aika menee nopeasti. Musta poni syö tikkaria. Äiti menee uimaan ja musta poni meni keinumaan. Noppu!

5.4 Satukirjeenvaihto

Hei me ollaan saatu kaksi postia, nyt ihan jännittää

Lapset saivat halutessaan lähettää satunsa toiseen lapsiryhmään luettavaksi. Pohdimme yhdessä lasten kanssa Tammenterhojen ryhmässä, mitä tarvitaan, jotta postia voisi lähettää. Lapset tiesivät, että tarvitaan postilaatikko ja kirjekuoria, joten päätimme tehdä ne itse. Postilaatikoksi valitsimme ison pahvilaatikon. Seuraavaksi järjestettiin äänestys siitä, minkä väriseksi postilaatikko maalattiin. Äänestyksen tuloksena laatikon väriksi valittiin punainen. Neljä poikaa maalasi laatikon ja muut lapset suunnittelivat ja valmistivat koristeet siihen. Postilaatikosta tuli aivan upea ja se laitettiin ryhmän ulkopuolelle tuolille niin, että jokainen lapsi ylettyi kurkistamaan siihen. Lapset kurkistivatkin laatikkoon useasti saman päivän aikana ja odottivat jännittyneinä, milloin postia saapuisi. Kirjekuorien tekeminen innosti sekä tyttöjä että poikia. Yksilöllisiä kuoria syntyi useita ja jokainen lapsi halusi lähettää oman satunsa toiseen ryhmään juuri omatekemässään kuoressa.

Ensimmäiset kirjeet lähtivät Tammenterhoista eteenpäin innostuksen ja jännityksen saattelemana. Lähdimme tutkimusmatkalle päiväkodin eri ryhmien luotsimään, että mistä löytyisi postilaatikoita, joihin voisi tiputtaa oman postinsa. Kun oikeat satupostilaatikot löytyivät, kirjeet sujahtivat niihin nopeasti ja kiireellä palattiin takaisin omaan ryhmään. Seuraavien päivien aikana päiväkodin käytävällä oli vilkasta, kun kaikki innokkaat posteljoonit kuljettivat postejaan eri lapsiryhmiin. Alun jännitys oli kateissa ja usein kirjeet saapuivatkin iloisten huudahdusten saattelemana, kun lapset ilmoittivat tuovansa satunsa luettavaksi.

Seuraavana päivänä kuului Tammenterhojen eteisestä, että ”Hei me ollaan saatu kaksi postia, nyt ihan jännittää!” Olimme juuri menossa ruokapiiriin ja otimme kirjeet mukaan luettavaksi. Arvoimme lasten kanssa kumman kirjeen lukisimme ensimmäiseksi. Lapset kuuntelivat sadut keskittyneesti ja lopuksi kuuluivat rai-kuvat taputukset. Laitoimme kirjeet koriin, jossa säilyttäisimme luetut kirjeet ja ne olisi helposti luettavissa uudelleen.

5.5 Satukahvila

Isä makaa sohvalla ja katsoo mun kanssa telkkaa

Kun me aloitimme sadutusprojektin, jokainen lapsiryhmä tiedotti siitä vanhemmille sekä kirjeitse että ilmoitustaululla viikko-ohjelmassaan. Muutamilta vanhemmilta tuli positiivista palautetta ja he halusivat saduttaa myös kotona. Haku- ja tuontitilanteissa osa vanhemmista oli kiinnostuneita jakamaan kokemuksiaan sadutuksesta. Äitienpäivän aikaan 6.5.2011 päiväkodissamme järjestettiin koko talon yhteinen satukahvila, jossa oli näyttely kaikkien lasten saduista. Kahvilaan oli kutsuttu äidit tai isät yhdessä lapsensa kanssa nauttimaan yhteistä aamupalaa ja tutustumaan kaikkien Viherrannan lasten satuihin. Tähän tilaisuuteen tein esitteen (Liite 3), jossa kerrottiin mitä sadutus on ja kuinka sitä voi tehdä kotona. Olin paikalla koko kahvilan ajan keskustelemassa ja jakamassa infolehtistä sadutuksesta. Dokumentoin tilaisuutta valokuvaamalla. Kahvilassa oli rento ja innokas tunnelma. Muutamat äidit kertoivat kokemuksistaan sadutuksesta, kun he olivat kokeilleet sitä kotona. Sadutus oli koettu kivaksi ja mukavaksi hetkeksi

oman lapsen kanssa. Eräs äiti kertoi, että oman lapsen saduissa tuli hyvin esiin perheen arki, kuten isä makaa sohvalla ja katsoo mun kanssa telkkaa. Toinen äiti taas harmitteli sitä, että vanhempien sisarusten satuja ei ollut tullut aikaisemmin dokumentoitua. Äidin muistikuvan mukaan isompien sisarusten kerronta oli ollut erilaista kuin nuorimman sisaren. Esitin jokaiselle vanhemmalle toiveen, että he voisivat tuoda satupostia myös päiväkotiin päin. Aamupalan jälkeen monet äidit jäivät lastensa kanssa lukemaan satuja. Lapset toimivat innokkaina oppaina ja halusivat, että kavereidenkin satuja luettaisiin. Muutamat lapset osasivat kertoa äideilleen myös kaverin sadut sanasta sanaan, mikä oli mielestäni uskomatonta, koska olimme lukeneet näitä satuja ääneen vain muutama kerran.

5.6 Ryhmäsadutus

Sitten se herää ja menee mummilaan

Satukahvilan jälkeen sadutimme lapsia ryhmässä. Tällöin sadutuksessa korostui yhteisöllisyys ja vuorovaikutustaidot. Lapset joutuivat kuuntelemaan toista ja odottamaan omaa vuoroaan kertojana. Sadun tuli olla sellainen, että jokaisen lapsen ääni tuli kuuluviin ja tarina eteni koko ryhmän yhteisellä päätöksellä. Aikuisella oli tärkeä rooli siinä, että jokaisen lapsen ääni tuli kuuluviin, niin ettei innokkaimmat kertojat vieneet tilaa hitaammilta pohdiskelijoilta. Apukeinona tähän käytin välillä satuhelmeä tai esimerkiksi aihesadutusta tehtäessä lapsen valitsemaa eläinhahmoa, joka kiersi lapselta toiselle. Kun lapsella oli satuhelmi kädessään, oli hänen vuoronsa kertoa tarinaa eteenpäin. Tämä toimi hyvänä apukeinona ja lapset kuuntelivat hiljaa ja keskittyneesti kertojaa.

Ryhmäsadutuksessa sovimme lasten kanssa, että tarina tulisi olla sellainen, että jokainen ryhmän jäsen hyväksyy sen. Satu ei saa loukata kenenkään lapsen tunteita. Tämä periaate koettiin tärkeämmäksi kuin se, että satu kirjataan juuri niin kuin se kerrotaan. Ristiriitatilanteessa pohdimme, miten satu kirjataan niin, että kaikki ovat siihen tyytyväisiä.

Olipa kerran tiikeri. Tiikeri meni metsään syömään mansikoita. No sitten tiikeri meni omaan kotiin. Sitten se meni kävelylle. Sitten se tapasi toisen tiikerin ja ne tappeli. Mansikat putos maahan ja niitä ei voinut syödä. Sitten tiikeri meni nukkumaan kotiin. Sitten se herää ja menee mummilaan. Tiikeri tippui ja sitten tää voitti. Sitten se putosi, se joutui laavaan. Sitten se meni lepäämään taas. Se meni kodista pois ja meni katselemaan perhosia. Sitten se meni katselemaan telkkaa. Se meni aamukävelylle. Sitten tuli yö ja tiikeri meni nukkumaan. Sitten se meni taistelemaan avaruuteen. Loppu.

Tammenterhojen ryhmäsatu 8.6.2011

5.7 Ketjusadutuksesta kevätjuhlaesitys

Olipa kerran hiiri, kenkä, pöllö ja rumpu

Sadutusprojektin päätteeksi teimme koko talon kaikkien lasten yhteisen ketjusadun. Henkilökunnan viikkopalaverissa sovimme, että ottaisimme avuksi muutamaman esineen, koska tällöin tarinan viitekehys olisi nähtävänä myös niille lapsille, joiden olisi vaikea hahmottaa kuulemaansa. Esineiksi valitsimme lapsen kengän, pehmohiiren, askarrellun pöllön kuvan ja pienen rummun. Sovimme myös, että olisi kenties helpompaa, jos yksi aikuinen saduttaisi kaikki lapsiryhmät. Tällöin tarina olisi hallinnassa yhdellä aikuisella ja ryhmien työskentely olisi sujuvampaa. Minut valittiin saduttajaksi tähän ketjusatuun.

Sadutin lapsia pienryhmissä. Aloitin sadutuksen pienimpien lasten Ruusunmarjojen ryhmästä ja seuraavaksi oli Tammenterhojen ryhmän vuoro. Tammenterhoissa esimerkiksi Meerin ryhmässä oli kolme 4-vuotiasta tyttöä. Luin ensin sadun, joka oli syntynyt aikaisempien kertomusten pohjalta ja sitten tytöt saivat jatkaa sitä. Pöydällä oli esillä hiiri, kenkä pöllö ja rumpu. Ensin Meeri sanoi, että ei osaa, mutta kehotin häntä ottamaan kansionsa esiin ja kertomaan sen avulla. Meeri innostuikin kuulemastaan ja unohti jännityksensä ja kertoi oman osuutensa kuvien avulla. Toiset kuuntelivat Meerin kertomaa ja jatkoivat vuorotellen tarinaa. Lopuksi luin ryhmälle heidän tarinansa ja he yhdessä ihastelivat sitä, kuinka hyvän sadun he olivat saaneet aikaiseksi!

Hiiri meni rummuttamaan ja sitten hän meni syömään keksiä. Pöllö meni poliisiautolla lampaan luo, koska se söi madon keksiä. Lammas sanoi bää ja pöllö huhuu. Pöllö meni sitten syömään jäätelöä. Pöllö lensi leppäkertun kanssa vaeltamaan. Hiiri lähti kastelemaan kukkia. Hiiri meni omaan pesään syömään juustoa. Hiiri lähti sitten päiväkotiin. Matkalla hän näki poliisiauton.

Kun kaikki lapsiryhmät olivat sadutettu, yhteistä satua oli syntynyt seitsemän sivua. Jokainen lapsiryhmä sai oman sadutuskohtansa muokattavaksi kevätjuhlien käsikirjoitusta varten. Pohdimme yhteisessä palaverissa, että olisi tärkeää saada lapset mukaan muokkausvaiheeseen, mutta tiukan aikataulun vuoksi päätimme, että aikuiset tekisivät alustavan muokkauksen ja isompien lasten ryhmissä lapset olisivat mukana oman ryhmän tarinan lopullisessa valinnassa.

Kun satu oli muokattu valmiiksi käsikirjoitukseksi, sovimme yhteisesti, että satu kulkisi kevätjuhlaesityksen juontona ja jokainen ryhmä valitsi omaan satuunsa sopivat laulut ja tekisivät niistä esityksen. Yhdessä lasten kanssa myös askarreltiin lavasteet, jotka autoivat tarinan kulun seuraamisessa. Jokainen ryhmä sai oman vuoron esiintyä kevätjuhlissa. Aluksi pohdimme, että lapset juontaisivat juhlan, mutta päädyimme ratkaisuun, että aikuinen toimi tarinan kertojana. Juontajana toimiminen koko talon yhteisessä ulkojuhlassa koettiin liian haastavaksi lapsille. Tarinassa hiiri, pöllö, kenkä ja rumpu seikkailivat ympäri Eurooppaa ja juonen käännteet olivat vauhdikkaita. Ryhmien esitykset sisälsivät lauluja, loruja, soittoa ja tanssia. Kevätjuhla onnistui hyvin. Erityisesti tarinan vauhdikas juoni aiheutti useita naurunpyrähdyksiä katsomossa.

Hiiri lähti lentokoneella. Ja siellä oli 6 hiirtä. Sitten se sai vauvoja ja sitten oli 10 hiirtä. Sitten ne meni kauppaan ja ostivat vauvojen leluja. Sitten ne meni kotiin ja ne söi juustoa ja jälkiruoaksi hampurilaisia. Sit ne meni ulos leikkimään piilosta. Sen jälkeen oli kirkonrottaa. Sen jälkeen ne meni matkalle Roomaan pelaamaan jalkapalloa. Siten, sitten tuli oikea jalkapallopele ja ne sekaantui toiseen joukkueeseen ja ne voittivat. Kaikki katsojat alkoivat huutaa Buu! Jotkut sanoivat Jee! Hiiret kaatuivat. 5 hiirtä jäi Roomaan jalkapalloilijoiksi ja 5 hiirtä tulivat takaisin Suomeen.

5.8 Sadutusprojektin arviointipäivä

Loppu hyvin, kaikki hyvin

Viherrannan päiväkodin kevään 2011 yhteinen sadutusprojekti päättyi 27.5.2011 pidettyyn koko henkilökunnan koulutukselliseen kehittämispäivään. Paikalla oli 18 henkilöä. Mielestäni oli tärkeää, että koko henkilökunta pääsi yhdessä keskustelemaan projektista, arvioimaan sitä ja pohtimaan jatkosuunnitelmia sadutusmenetelmän käytöstä. Päivän alustuksessa muistutin vielä sitä, että sadutus kannattaa ottaa käyttöön uuden ryhmän kanssa heti toimintakauden alussa.

Keskustelun jälkeen oli sadutusprojektin arvioinnin vuoro. Arviointi tapahtui kyselylomakkeen (liite 4) avulla ja siihen vastattiin kirjallisesti. Sovittiin, että kysymyksiin 1,5 ja 6 vastattaisiin ryhmissä ja kysymyksiin 2, 3 ja 4 jokainen vastaisi henkilökohtaisesti. Jakauduimme 6 henkilön ryhmiin. Kysymyksistä syntyikin vilkasta keskustelua joka ryhmässä. Kysymykset koettiin haastavana ja aikaa vastaamiseen varattiin niin kauan kunnes kaikki olivat valmiita. Lopuksi kävimme ryhmissä läpi Shierin (2001) osallisuuden tasomallia ja pohdimme, miten kukin taso toteutuu työyhteisössämme.

5.9 Sadutusmenetelmän vakiinnuttaminen Viherrantaan

Sadutus jatkui Viherrannassa syksyllä 2011 ja keväällä 2012. Päiväkodin jokaisessa lapsiryhmässä käytettiin sadutusmenetelmää syksyllä. Vuoden 2012 ryhmien toimintasuunnitelmissa jokainen ryhmä oli suunnitellut jatkaa sadutusta. Tämä kävi ilmi kyselylomakkeen (liite 5) vastauksista. Alle 3-vuotiaiden Ruusunmarjat ryhmässä sadutukseen osallistui osa lapsista. Heitä sadutettiin yksilösadutuksella, koska se tuntui luonnollisimmalta ja helpommalta tavalta saduttaa pieniä lapsia. Ruusunmarjojen satuja lähetettiin muihin ryhmiin satukirjeenvaihtona. Keväällä 2012 Ruusunmarjat jatkavat sadutusta.

Tammenterhojen ryhmässä syksyllä 2011 sadutusta tehtiin yksilö- ja ryhmäsadutuksena. He osallistuivat myös satukirjeenvaihtoon. Nämä sadutuksen muodot valittiin Tammenterhoihin vastauksen perusteella seuraavista syistä:

Yksilösadutuksessa jokaisella lapsella on mahdollisuus sanoa juuri se asia, mitä hän itse haluaa kertoa. Ryhmäsadutuksen avulla jokaiselle lapselle tulee tunne siitä, että hän osaa tehdä satuja. Toisten esimerkki innostaa ja tuo uusia ideoita omaan kerrontaan. Satukirjeenvaihdossa omien satujen jakaminen ja toisten satujen saaminen on tärkeää.

Tammenterhoissa sadutus toteutui hyvin, aluksi aktiivisemmin, loppusyksystä harvemmin. Sadutus pysyi lasten muistissa. Tammenterhojen lapset kurkkivat postilaatikkoon jatkuvasti odottaen satupostia. Sadutus tuli myös vahvasti esiin, kun Tammenterhot kirjoittivat kirjettä ulkomaille muuttaneelle lapselle. Kun aikuinen kyseli lapsilta, mitä viestiä he halusivat lähettää ystävälleen, niin lapset alkoivat kertoa ryhmäsatua! Nyt alkuvuodesta 2012 Tammenterhot ovat saduttaneet ryhmäsatuja. Tavoitteena on jatkaa sadutusta enemmän projektiluonteisesti, mutta huomioiden ja mahdollistaen lasten aloitteet satujen kertomiseen.

Pähkinöiden ryhmässä syksyllä sadutettiin lapsia sekä yksilöinä että pienryhmissä ja he myös osallistuivat satukirjeenvaihtoon. Tänä vuonna Pähkinöissä ei ole sadutettu lapsia, mutta suunnitelmassa on jatkaa sadutusta keväällä ja tehdä lasten kanssa omat kirjat, joihin näitä satuja voisi kirjata.

Pihlajanmarjojen ryhmässä syksyllä lapsia sadutettiin sekä yksin että ryhmässä, ja osallistuttiin satukirjeenvaihtoon. Nämä sadutuksen muodot valittiin Pihlajanmarjoihin, koska yksilösadutuksessa lapsi saa aikuisen jakamattoman huomion ja aikuinen kuulee mikä lapselle on tärkeää juuri sillä hetkellä ja oppii tuntemaan lasta paremmin. Ryhmäsadun avulla lapset oppivat yhdessä pohtimaan asioita, he harjoittelevat vuorovaikutustaitoja ja he kokevat yhteenkuuluvuutta. Ryhmäsadutus on myös antanut onnistumisen kokemuksia lapselle, jolle yksilösadutus oli haastavaa. Satukirjeenvaihto on koettu mukavaksi tavaksi lisätä koko päiväkodin yhteisöllisyyttä. Pihlajanmarjojen ryhmän lapset olivat innokkaita saduttajia. Muutama lapsi tuli myös kertomaan aikuiselle, että nyt multa tulisi satu. Sadutuksen onnistuminen on Pihlajanmarjojen aikuisten mielestä usein

kiinni aikuisten aktiivisuudesta ja kyvystä havainnoida lapsia niin, että huomaa milloin on juuri oikea aika saduttaa lasta.

Tänä vuonna Pihlajanmarjoissa sadutus on ollut edelleen aktiivista. Lasten tarinat on kuvitettu ja kerätty Pihlisten satuja -kansioon. Olemme myös saaneet uuden satukirjevaihtokaverin. Ehdotin erään espoolaisen koulun 1A luokan opettajalle yhteistyötä sadutuksen merkeissä. Hänen luokallaan on kaksi lasta, jotka aikaisemmin ovat olleet päiväkodissamme Pähkinöiden ryhmässä ja osallistuneet silloin sadutukseen. 1A luokan opettaja kiinnostui sadutuksesta ja otti haasteemme vastaan. Olemme lähettäneet ensimmäisen satukirjeemme 1A luokalle ja odotamme innokkaasti vastausta. Olemme myös sopineet vierailusta kyseiseen luokkaan 2.huhtikuuta, jolloin voimme kaikki yhdessä tutustua toisiimme ja tehdä yhdessä sadutuksia. Keväälle 2012 suunnitelmissa on satukirjeenvaihdon vahvistaminen 1A luokan kanssa. Pihlajanmarjojen ryhmävasussa tunneilmaisuutaitojen vahvistaminen on yksi tavoitteistamme. Yhtenä menetelmänä käytämme saduttamista tunnekorteista. Jokainen lapsi saa valita oman tunteensa, josta hän kertoo sadun. Tunnekortit ja sadut laitamme esiin Pihlajanmarjoihin. Järjestämme myös loppukevällä satukahvilan, johon kutsumme perheet mukaan. Jokainen lapsi voi valita omista saduista ne, jotka hän haluaa esille näyttelyyn. Kahvilassa perheillä on myös mahdollisuus saduttaa yhdessä perhesatua.

6 JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

Opinnäytetyöni kehittämishanke kesti Viherrannan päiväkodissa kaikkiaan lähes kaksi vuotta. Ensimmäisenä lukukautena syksyllä 2010 se lähti liikkeelle Pihlajanmarjojen ryhmästä, ja keväällä 2011 se laajeni koko päiväkodin yhteiseksi projektiksi. Syksyllä 2011 jokainen lapsiryhmä jatkoi sadutusta, ja nyt keväällä 2012 sadutus on osa Viherrannan päiväkodin toimintakulttuuria. Kehittämishankkeen etenemistä seurasin kolmella eri kyselyllä, joihin henkilökunta vastasi kirjallisesti.

6.1 Henkilökunnan palaute

Ensimmäisen kerran henkilökunta antoi palautetta yhteisen sadutusillan päätteeksi 6.4.2011. Silloin pyysin kirjallista palautetta kyseisestä illasta. Palautteen mukaan ilta oli innostavana ja virkistävänä. Henkilökunta koki saaneensa hyvää ja arvokasta tietoa sadutuksen ideasta ja sen merkityksestä lapselle sekä aikuisen ja lapsen väliselle vuorovaikutukselle. Lasten maailma oli läsnä ja tietoa tuli sopivasti.

Sadutus aiheena mielenkiintoinen ja hauska. Sain hyvää teoretietoa myös aiheesta. Kiva oli itse saduttaa ja olla sadutettavana. Toisten mielipiteet ja ajatukset aiheesta olivat myös hyviä. Inspiroiva ilta -> tekee mieli tarttua toimeen taas pitkästä ajasta. Kiitos! P.s. lasten sadut hauskoja.

Sadutusprojektin päätteeksi 27.5.2011 tehdyn toisen kyselyn (liite 4) ensimmäiseen kysymykseen, jossa kysyttiin sadutusprojektin onnistumista, vastausten perusteella projekti onnistui kokonaisuudessaan hyvin. Osa vastaajista kaipasi enemmän aikaa syventyä yksilösadutukseen. Uusia ideoita kuitenkin syntyi.

Toisena kysyttiin, mikä vastaajien mielestä oli hyvää. Vastaajat kokivat hyväksi sen, että kaikki lapset pääsivät hyvin mukaan sadutukseen, ja lapsen ääni tuli kuuluviin. Aikuinen rauhoitti oman toiminnan keskittyessään lapsen ajatuksiin ja

lasten omat ideat, ahaa-elämykset, olivat tärkeitä. Sadutus muodostui koko ta-
loa ja ryhmää yhdistäväksi toiminnaksi. Kun aikuinen pysähtyi kuuntelemaan
lasta aidosti, lapsista havaitsi aivan uusia kykyjä. Sadutuksesta löytyi uusi työ-
tapa, joka jäi elämään päiväkotiiimme.

Ajan antamista yksilöllisesti jokaiselle lapselle; oman toiminnan
rauhottaminen ja keskittyminen lapsen ajatuksiin, sadutusprojekti
yhdisti päiväkodin ryhmiä ja lapset saivat tutustua muihin lapsiin
heidän satujensa kautta. Yhteisöllisyys lisääntyi päiväkodin sisällä.
Opin ja omaksuin uuden työskentelytavan.

Kolmantena kysymyksenä oli se, että mikä oli haastavaa. Vastausten mukaan
haastavaksi koettiin sadun kirjaaminen silloin, kun lapsi puhui nopeaan tahtiin
tai lapsen puhetta ei ymmärtänyt. Satujen puhtaaksikirjoittamiseen oli välillä
liian vähän aikaa. Haasteellista oli myös se, miten kannustaa hiljaista tai luk-
koon menevää lasta ilmaisemaan ajatuksiaan. Viisi vastaajaa kokivat myös ai-
kataulun tiukaksi.

Neljäntenä kysymyksenä oli mielipide sadutuksen eri vaiheista. Kaikki vastaajat
kokivat yksilösadutuksen mukavaksi, kahdenkeskiseksi hetkeksi, jossa lapsen
oma persoona ja ajatukset tulivat esiin. Saduttajana oleminen oli ihanaa, tuntei-
ta herättävää, antoisaa ja avartavaa. Lapsen yksilöllisyys huomioitiin ja sitä
kunnioitettiin. Saduttaessaan lasta aikuiset kokivat, että heillä oli lupa rauhoittua
ja siirtyä hetkeksi lapsen kanssa kahdenkeskiseen vuorovaikutukseen.

Ihana hetki kahden lapsen kanssa, lupa keskittyä vain yhden lap-
sen kuuntelemiseen.

Sadun kirjaaminen oli aluksi vaikeaa. Kun aikuinen oppi kirjaamaan satua rau-
hassa, niin lapsetkin kertoivat tarinaansa rauhallisemmin. Toisaalta kirjaaminen
tapahtumana oli hauskaa, ja kun satua kirjattiin puhtaaksi, se avautui kirjaajalle
uudella tavalla. Muutamissa vastauksissa todettiinkin, että kirjaajalla on hyvä
olla nopea kirjoitusvauhti ja hyvä lyhytkestoinen kuulomuisti.

Helppoa silloin kun lapsi kertoi verkkaisesti, mutta kun lapsi innostui
kertomaan, niin kynä ei pysynyt perässä ja piti tarkistaa, että tuli kir-
janneeksi tarinan oikein.

Vastaajien mielipiteiden mukaan lapsen sadun lukeminen lapsiryhmässä oli palkitsevaa. Lapset iloitsivat ja kuuntelivat keskittyneesti sekä omaa että toisten satuja. Oli hienoa huomata, kuinka paljon lapsi iloitsi ja riemuitsi, kun oma satu luettiin. Lapset myös arvostivat toistensa satuja. Usein lukemisen jälkeen syntyivät myös spontaanit aplodit.

Iloista, aitoa kuuntelemista; lasten ilo, riemu ja tyytyväisyys oman sadun kuuntelemisesta. Hieno huomata myös miten lapset arvostivat toisten satuja.

Satukirjeenvaihto oli palautteen mukaan aivan mahtavaa. Lapset odottivat innoissaan postia. Postilaatikkoa tarkistettiin usein. Oli kiva saada postia, ja viedä sitä itse toisiin ryhmiin. Kirjeenvaihto koettiin osallistavaksi, ja ujutkin lapset saatiin mukaan.

Osallistavaa! Juuri tätä päiväkodin toiminnan pitää olla! Kaikki lapset ja aikuiset ovat mukana ihan intona; lapset voivat liikkua koko talossa.

Satukahvila oli vastausten mukaan hauska idea, uudenlainen juttu, josta äidit pitivät kovasti. Vanhemmilla oli mahdollisuus tutustua lapsensa ja päiväkodin muiden eri-ikäisten lasten ilmaisuun. Satukahvila oli hyvä keino saada kaikki lasten sadut julki, ja äidit pääsivät nauttimaan niistä. Lapsille oli tärkeää saada esitellä oma satunsa äidilleen.

Kaikin puolin onnistunut. Kaikki pitivät, sekä äidit, lapset kuin henkilökuntakin.

Ketjusadutuksessa kaikki lapset pääsivät mukaan ja saivat kertoa sanottavansa rauhassa. Lopputuloksesta tuli hauska lasten oma tarina. Yhden arvion mukaan sadutus tapahtui kiireellä, mutta silti lopputuloksesta tuli hieno, ihanan surrealistinen.

Kaikki lapset pääsivät hyvin mukaan, Satu saduttajan positiivisuus ja iloisuus, lapset saivat kertoa sanottavansa rauhassa.

Kevätjuhla onnistui loistavasti. Ilmapiiri oli mukava ja rento. Lapset olivat sitoutuneita juhlaan, kun se perustui heidän omaan tarinaan. Juhla oli toimiva, iloinen lasten juttu. Kolmessa vastauksessa tuli esiin, että jos aikataulu olisi ollut väljempi, tällöin lasten osallisuus olisi mahdollistunut paremmin. Vastausten mukaan kuitenkin lasten omaan satuun pohjautuvasta kevätjuhlasta toivotaan perinnettä. Seuraavan kerran projektiin tulisi varata enemmän aikaa.

Meni upeasti. Oli ihanan erilainen ja tarina ja esitykset toimivat hyvin yhteen. Vanhemmatkin nauttivat ja kiittelivät.

Viidentenä kysymyksenä tiedustelin, miten lasten osallisuus tuli näkyväksi sadutusprojektissa. Vastausten mukaan sadun kertomisessa lapset pääsivät aidosti tuomaan esiin omia ajatuksiaan. Lasta kuunneltiin, ja oikeus itsensä ilmaisuun toteutui. Kevätjuhla rakentui täysin lasten kertomalle sadulle. Joillakin lapsilla heräsi myös oma-aloitteinen tarve kertoa satua ja saduttaa. Lapsen kiinnostuksen kohteet tulivat aikuisille tärkeiksi.

Sadun kertomisessa lapset pääsivät aidosti tuomaan esiin omia ajatuksiaan ja juhla rakentui täysin lasten tuottamalle ja tekemälle sadulle. Joillakin lapsilla heräsi oma-aloitteinen tarve saduttaa.

Viimeisessä kysymyksessä tiedusteltiin sitä, olisiko vastaajat valmiita jatkamaan sadutusta ja miten. Kaikki vastaajat olivat halukkaita jatkamaan sadutusta ja ehdotettiin, että se kirjataan vasuun. Yksilösadutuksesta olisi hyvä lähteä liikkeelle.

Sadutusta voisi kokeilla uudelleen yhteisenä pidempänä, koko vuoden projektina. Olisi mielenkiintoista nähdä mihin se johtaa. Sadutus kevätjuhlassa oli hienoa, koska se oli täysin lasten tuottamaa. Olemme valmiit jatkamaan, kehittämään, syventämään sadutusta.

Viherrannan päiväkodissa järjestettiin koko henkilökunnalle osallisuusilta (liite 5) 13.3.2012, jolloin toteutin kolmannen kyselyn (liite 6) sadutuksesta kehittämishankkeen päätökseksi. Kyselyyn vastattiin tiimeittäin. Ruusunmarjojen aikuiset kokivat, että sadutuksen avulla lasten maailma tulee esille paremmin satujen ollessa tarpeeksi pitkiä, ja lapsen osatessa puhua jo lauseita. Ruusunmarjat ovat saduttaneet sen verran vähän, etteivät lapset ole oppineet kertomaan sa-

tua aikuiselle. Ruusunmarjojen aikuiset kokevat, että aikuiselta vaaditaan paljon taitoa, jotta lapsi oppisi ilmaisemaan omia ajatuksiaan ilman aikuisen kehotusta. Heidän mielestään pienet lapset kokivat sadutustilanteen liian erikoiseksi ja olivat jännittyneitä. He arvioivat, että lapsen osallisuus sadutuksen osalta ei ole toteutunut Ruusunmarjoissa parhaalla mahdollisella tavalla. Nyt keväällä 2012 vanhempia lapsia voisi saduttaa enemmän. Sadutus kuitenkin kannattaa aloittaa myös pienten ryhmässä, sillä viime keväänä Ruusunmarjoissa saduttaneet vanhimmat lapset ovat jatkaneet sadutusta Pihlajanmarjojen ryhmässä ja heiltä sadutus on onnistunut luontevasti. Aikuiset ovat luoneet Ruusunmarjojen lapsille hyvän pohjan jatkaa sadutusta isompien lasten ryhmässä.

Tammerterhojen aikuiset ovat oppineet saduttaessaan lapsia arvostamaan lasten kykyä kuunnella toisten kertomista ja jatkaa siitä omaa kerrontaa. Aikuisten mielestä lasten osallisuus tulee esiin satujen ideointina, suunnitteluna kenelle haluaa satunsa antaa, kuvituksen suunnitteluna ja toisten lasten tulkkauksena, kun aikuinen on ymmärtänyt lasten kerronnan väärin. Lapset ovat todella tarkkoja omasta sadustaan.

Saduttaessaan lapsia Pähkinöiden aikuiset ovat oppineet, että sadutus on lapsen omaa aikaa. Kun lapsen satua kirjatessa sanoo samanaikaisesti ääneen mitä kirjoittaa, niin lapsi huomaa paremmin missä kohdassa satua ollaan menossa. Lapsi siis näkee konkreettisesti sadun pituuden. Pähkinöiden aikuisten mukaan lapsen osallisuus näkyy konkreettisesti siinä, että satu on lapsen tuotosta, lapsesta itsestä lähtöisin. Sadutus tekee hyvää lapsen itsetunnolle ja tuo lisää oman arvon tuntoa.

Sadutuksen avulla Pihlajanmarjojen aikuiset ovat oppineet tuntemaan lasta ja hänen temperamenttiaan. Lapsen oma maailma on avautunut aikuisille. Lapsen ilo luettaessa hänen satuaan on ollut myös valtaisa kokemus. Lasten osallisuus tulee esiin saduttaessa konkreettisesti. Satu on lapsen oma idea, se lähtee lapsesta. Sadutuksen myötä ryhmän ilmapiiri on muuttunut keskustelelevammaksi. Sekä lapset että aikuiset keskittyvät paremmin kuuntelemaan mitä sanottavaa toisella on, olemaan aidosti kiinnostuneimpia toisten mielipiteistä ja iloitsemaan toistensa saduista.

6.2 Kehittämishankkeen pohdinta

Espoon kaupungin kaikissa päiväkodeissa lapsen osallisuuden lisääminen on yksi kehittämiskohteista. Tavoitteenani oli sadutuksen avulla luoda uutta osallistavaa toimintakulttuuria Viherrannan päiväkotiin. Oma innostukseni aiheeseen auttoi varmasti myös siihen, että koko päiväkodin työyhteisö lähti tähän hankkeeseen mukaan. Sadutusmenetelmä ei ollut aikaisemmin käytössä päiväkodissamme. Kun ehdotin aihetta esimiehelleni Eija Mikkonen-Holmbergille, hän otti haasteen heti vastaan ja sain häneltä täyden tuen opinnäytetyöhöni. Ilman kannustavaa ja innostavaa esimiestä oma intoni olisi varmastikin loppunut heti alussa. Nyt olen edelleen sadutusmenetelmästä yhtä innoissani kuin työn alusakin.

Projektityöskentely oli Viherrannan päiväkodissa menetelmä, jota henkilökunta ei ollut juurikaan käyttänyt. Koen, että opiskelujeni myötä olen saanut valmiuksia projektityöskentelyyn, ja tämän hankkeen myötä myös taitoni harjaantuivat. Mielestäni oli hyvä, että sadutus aloitettiin ensin Pihlajanmarjojen ryhmässä. Lastentarhanopettajana toimiessani sain harjoitella niitä reflektiivisiä kehittämis- ja johtamistaitoja, joita tarvittiin, kun koko päiväkoti oli projektissa mukana yhtä aikaa. Työelämästä saatu opinnäytetyöaihe vahvistaa ammatillista kasvua (Vilkkä & Airaksinen 2004, 16). Taitoni harjaantuivat toiminnan kehittämisessä, kannoin vastuuta uuden työmenetelmän käyttöönotosta ja toin ne myös tiimiin ja koko työyhteisöön. Myös yhteistyökykyini, vuorovaikutus- ja empatiataitoni sekä lasten että aikuisten kanssa vahvistuivat. Kehittämishankkeen myötä opin myös havainnoimaan ja dokumentoimaan lasta. Oma syvällinen näkemykseni siitä, kuinka toimin lapsen kanssa niin, että lapsen osallisuus mahdollistuu kaikessa toiminnassa, on vahvistunut.

Sadutuksessa korostuu eettinen toimintatapa. Avoimuus, rehellisyys ja vastuullisuus ovat arvoja, joita aikuisen tulisi noudattaa, jotta lapsen osallisuus mahdollistuisi. Saduttaessa jokainen aikuinen joutuu kohtaamaan oman arvomaailmansa. Kun havainnoi itseään saduttajana, huomaa, onko aidosta läsnäoleva, kuunteleva aikuinen vai onko tavoitteena vain tuottaa satua.

Kehittämishanke eteni suunnitellusti. Sadutusprojektin aikataulu oli erittäin tiukka, mutta kuitenkin sille asetetut tavoitteet saavutettiin. Aikataulu oli sovittu yhdessä koko henkilökunnan kanssa ja silloin, kun siitä päätettiin, se tuntui riittävältä. Kun projekti eteni, sadutuksen avulla myös lapsen osallisuus tuli näkyväksi ja aikuiset oivalsivat, miten lasten osallisuutta olisi voinut lisätä esimerkiksi kevätjuhlan suunnittelussa. Tämä luo uusia haasteita tulevaisuuteen. Mielestäni yhteistä johtopäätöstä siitä, kuinka hyvin kehittämishanke onnistui jokaisen kasvattajan henkilökohtaisessa kasvussa, ei voida tehdä. Karlsson on sanonut, että olennaisimmaksi sadutuksessa on osoittautunut se, että aikuinen muuttaa toimintatapojaan. Millään yhteisellä mittarilla ei voida mitata sitä, kuinka paljon aikuisten toiminta yksilötasolla Viherrannan päiväkodissa on muuttunut. Tärkeintä on kuitenkin, että tämän hankkeen myötä jokaisella kasvattajalla on käynnistynyt oma oppimisprosessi omien toimintatapojen muutokseen. Ilolla kuitenkin voin sanoa, että nyt sadutus on osa Viherrannan päiväkodin toimintakulttuuria.

Kehittämishankkeen tavoitteena oli lapsen äänen kuulumisen ja lapsen osallisuuden lisääminen. Henkilökunnan ja lasten vuorovaikutus lisääntyi, joka näkyi lasten keskusteluun ja kerrontaan liittyvän aloitteellisuuden lisääntymisenä. Lasten ääni kuului erilaisten satujen ja tarinoiden kautta, koska satuja luettiin päivittäin. Lapset halusivat kertoa satuja ja kuunnella sekä omia että toisten satuja. Aikuisten ja lasten vuorovaikutukseen tuli yllätyksellisyyttä, jota emme osanneet asettaa tavoitteeksemme. Lapset rohkaistuivat myös saduttamaan toisiaan ja olemaan sadutettavana aikuisen esimerkin mukaisesti. Pihlajanmarjojen ja Pähkinöiden ryhmien muutamat lapset aloittivat saduttamaan toisiaan niin, että kirjoitustaitoiset lapset toimivat saduttajina ja kirjasivat toisten kertomia satuja muistiin heidän itsensä tekemiin vihkosiin. Tarinat myös kuvitettiin yhdessä ja niistä syntyi upeita satukirjoja. Ryhmäsadutuksessa saduttajat osallistuivat myös sadun kerrontaan. Lopuksi lapset halusivat, että nämä heidän satunsa luettiin piirissä koko lapsiryhmälle.

Päiväkodinjohtaja Eija Mikkonen-Holmberg (2012) havainnoi, että projektin aikana aikuiset toimivat uudella tavalla. Kaikilla oli yhteinen päämäärä, selkeä

toimintamalli, hyvät ohjeet ja aikataulu. Aikuisten toiminnan muuttuminen näkyi lasten liikkumisen lisääntymisenä päiväkodissa, erityisesti satukirjeenvaihdon aikana. Kuljettaessaan kirjeitä toisille lapsille, lapset ottivat koko päiväkodin tilat haltuun uudella tavalla. Päiväkotimme on kaksikerroksinen ja rappusissa kuljettiin enemmän kuin koskaan aiemmin. Sen lisäksi yhteenkuuluvuuden tunnetta ja teki talosta lasten oman talon. Projektin kautta henkilökunta on oppinut uuden menetelmän, jolla lapsen osallisuutta voidaan lisätä. Se on vakiintunut toimintamenetelmäksi muiden menetelmien joukkoon.

Uuden toimintamenetelmän käyttöönotto vaati mielestäni selkeää suunnittelua ja toteutusta. Projektimme onnistumisen kannalta oli ensiarvoisen tärkeää, että yhteinen sadutusilta, alkukoulutus, oli suunniteltu ja toteutettu hyvin. Henkilökunta innostu aiheesta ja sovimme yhteiset aikataulut ja tavoitteet projektillemme. Ne, henkilöt, jotka eivät osallistuneet yhteiseen alkuun, eivät mielestäni sitoutuneet projektiin samoin kuin muut. Kyselyjen vastauksissa he myös olivat kriittisimpiä vastauksissaan esimerkiksi aikataulutuksen suhteen. Projektin vetäminen vaati myös vahvoja esimiestaitoja, jotta se saatiin viedyksi eteenpäin selkeästi ja määrätietoisesti. Myös empatiakykyä, iloa, kuuntelun taitoa ja kykyä kannustaa toisia tarvittiin projektin eteenpäin viemisessä. Itse yllätyin siitä, kuinka tärkeää oli olla läsnä ja kuunnella toisten kokemuksia sadutuksesta ja sen myötä esiin nousseista hyvinkin henkilökohtaisista asioista, joita haluttiin jakaa. Haastavaa oli vastaanottaa muutamia kommentteja siitä, että tehdään nyt tämä sinun juttusi. Eettisesti pohdin sitä, että en kuitenkaan ole vastuussa toisten ajatuksista. Lähtökohtani tälle projektille ei ollut se, että tehdään tämä, koska minä haluan niin, vaan lapsen osallisuuden lisääminen päiväkodissamme. Tämän pohdinnan jälkeen minun oli helppo toimia projektin vetäjänä. Palautteen mukaan toimin projektin vetäjänä ja sen eteenpäin viejänä selkeästi ja määrätietoisesti.

Projekti toteutettiin aikataululla, joka oli tiukka. Kun projekti alkoi, tavoitteena oli kokeilla eri sadutuksen muotoja, mutta aihe koettiin niin tärkeäksi ja lapsen osallisuus tuli heti esiin, niin sadutuksen eri vaiheisiin olisi haluttu käyttää enemmän aikaa. Tämä ei käytännössä ollut kuitenkaan ollut mahdollista, koska kesäkuussa muutaman projektissa mukana olleen kasvattajan työsuhde päättyi. Käytännössä projektin jatkaminen syksyyn oli myös hankalaa, koska elokuun

alussa jokaisessa lapsiryhmässä tapahtui sekä lasten että henkilökunnan muutoksia. Aikataulun teki kiireisen tuntuiseksi myös se, että samanaikaisesti projektin kanssa oli pääsiäinen, vappu sekä äitienpäivä. Projektin aikana, kun opeteltiin uutta toimintatapaa, pidettiin vielä kiinni vanhasta toimintamallista. Projekti toteutui kuitenkin suunnitelmien mukaan. Jokainen mukana ollut kasvattaja sai eväät jatkaa toimintaa omassa ryhmässä eteenpäin.

Kun ensimmäinen sadutuskerta toteutettiin Viherrannan päiväkodissa koko talon yhteisenä projektina, loi se mallin jatkaa samalla lailla eteenpäin. Nyt kevääksi on suunniteltu uusi yhteinen projekti kevätkuuhlasta. Nyt aikataulu on väljempi ja lapset ovat mukana projektin joka vaiheessa. Perheiden osallistaminen ei mielestäni toteutunut hyvin kehittämishankkeen aikana. Nyt meillä on suunnitteilla esimerkiksi satukahvila, jossa perheet voivat saduttaa perheenyhteistä satua. Sadutus on mielestäni hyvä toimintamenetelmä silloin, kun se toimii oikein. Vaarana on se, että saduttaa voidaan myös niin, että aikuinen ei ole oikeasti kiinnostunut lapsen ajatuksista, jolloin hän vain saduttaa tuottaakseen satua. Lasten satuja aletaan myös helposti tulkitsemaan, mikä ei ole sadutuksen tarkoitus. Mielestäni saduttajan on tärkeä pitää mielessään, että satuja ei tulkita, eikä tuoteta, vaan sadutus on väline lapsen ja aikuisen aitoon vuorovaikutukseen.

7 OPINNÄYTETYÖ PROSESSINA

Tulevana sosionomina tulen toimimaan lastentarhanopettajana varhaiskasvatuksessa. Sosionomin opintopolku lapsen kasvun ja kehityksen asiantuntijaksi toteutuu teoriaopintojen, harjoittelujaksojen ja opinnäytetyöprosessin avulla (Talentia i.a.). Teoriaopintoni ovat pitäneet sisällään mm. sosiaalipedagogiikka-, varhaiskasvatus-, erityiskasvatus-, lastensuojelu-, ammattietiikka- ja monikulttuurisuusopintoja. Harjoittelujaksoja olen suorittanut varhaiskasvatuksessa päiväkodissa, sekä tavallisessa että integroidussa erityisryhmässä ja varhaiskasvatuksen hallinnossa. Opinnäytetyöni on myös varhaiskasvatuksen alueelta.

Talentia määrittelee, että sosionomilla on sosiaalipedagogista osaamista, yhteisöosaamista ja yhteiskuntaosaamista. Sosionomin työssä sosiaalipedagoginen osaaminen tulee esiin, kun hän havainnoi lapsen tunteita ja tarpeita, rohkaisee lasta osallisuuteen ja vuorovaikutukseen, tunnistaa lapsen hyvinvoinnin riskitekijöitä sekä turvaa lapsen kokonaisvaltaista kasvua ja kehitystä. Yhteisöosaaminen tulee esiin, kun sosionomi tukee lasta yhteisöllisyyteen, toimii vanhempien kanssa kasvatuskumppanina ja rakentaa yhteistyötä työyhteisössä ja moniammatillisissa verkostoissa. Sosionomin ammattitaito yhteiskuntaosaamisessa tulee esiin, kun hän tuntee lasten ja perheiden palvelut, ymmärtää yhteiskunnallisen muutoksen ja monimuotoisuuden ja ohjaa perheen tarvittaessa muiden palvelujen piiriin (Talentia i.a.). Opinnäytetyöprojektini aikana osaamiseni kehittyi ja vahvistui. Teoriatieto tuki hyvin tämän osa-alueen kehittymistäni ja kehityshankkeen myötä mahdollistui käytännön taitojen vahvistumista.

Sosiaalialan ammatillisuus ja asiantuntijuus edellyttää itsensä johtamista ja oman työn arviointia, reflektointia. Tärkeää on jatkuva oppiminen, koulutus, työssäoppiminen sekä ammatillinen pätevyys. Eettiset periaatteet ohjaavat toimintaa. Ammatillisuutta on kokonaisuuden hahmottaminen ja sen ymmärtäminen ja laaja-alainen näkemys asiakkaan sijoittumisesta yhteiskuntaan.

Lastentarhanopettajaliiton mukaan lastentarhanopettajan työssä eettisten periaatteiden taustalla arvoina ovat ihmisarvo, totuudellisuus, oikeudenmukaisuus ja vapaus. Jokaisen yksilön ihmisarvoa tulee kunnioittaa riippumatta hänen su-

kupuolesta, iästä, etnisestä alkuperästä, mielipiteestä tai kyvyistä. Totuudellisuus on keskeisin arvo lastentarhanopettajan perustehtävässä. Avoin vuorovaikutus ja totuuden etsiminen edellyttää tutkivaa lähestymistapaa. Lastentarhanopettajan työssä kaikessa vuorovaikutuksessa korostuu rehellisyys. Oikeudenmukaisuuden toteutuminen on yksittäisen lapsen ja ryhmän kohtaamisessa sekä myös koko työyhteisön toiminnassa. Lastentarhanopettajan toteuttamaan varhaiskasvatukseen sisältyy aina kysymys oikeudenmukaisuudesta. Lastentarhanopettajalla on oikeus omaan arvomaailmaansa, mutta kuitenkin kaiken kanssakäymisen lähtökohtana on ihmisarvoon kuuluvan vapauden kunnioittaminen. Opinnäytetyöprosessin avulla pohdin näitä arvoja ja niiden sisäistäminen on tärkeä osa ammatillisuuttani toimiessani lastentarhanopettajana.

Tämän opinnäytetyön tekeminen on ollut ammatilliselta näkökannalta mielekäs, opettavainen, innostava ja haastava prosessi. Aiheen löytyminen syksyllä 2010 ei ollut ensin helppoa, sillä ensimmäinen aiheeni kaatui yhteistyökumppanin toiminnan loppumiseen. Samanaikaisesti tutustuin sadutukseen, innostuin siitä, joten minun oli helppo valita se opinnäytetyöni aiheeksi. Sadutuksesta on tehty useita opinnäytetöitä, mutta valitsemani näkökulma, jossa kehitetään työyhteisön toimintamenetelmää, on erilainen kuin muissa töissä. Onnekseni aihe oli myös ajankohtainen ja työelämää kiinnostava.

Opinnäytetyön ryhmäohjauksessa annetut aikataulut auttoivat minua pääsemään alkuun työni kanssa, vaikka ensin urakka tuntuikin ajatuksena todella isolta ja haastavalta. Ohjaavien opettajien ja ryhmän tuki oli mielestäni merkittävää. Aluksi lähdin etsimään teoriaa sadutuksesta ja lapsen osallisuudesta. Samanaikaisesti sadutusprojekti käynnistyi Pihlajanmarjojen ryhmässä. Teoriatietoa etsiessäni minua auttoi, kun ryhmän ohjauksissa puhuttiin selkeästi oman työn rajaamisesta. Välillä kuitenkin mielenkiintoinen aihe vei mennessään ja levisi joka suuntaan. Onneksi ohjaajani Marjaana Marttila muistutti, että on tärkeää osata rajata työtään. Kun sisäistin tämän asian, työni pääsi etenemään.

Keväällä 2011 osallistuin OTT 1 ja sain hankesuunnitelman valmiiksi. Sopimus opinnäyteyhteistyöstä solmittiin Viherrannan päiväkodin kanssa. Myös sadutusprojekti Viherrannan päiväkodissa toteutui keväällä 2011. Kirjoittaminen eteni

ensin hyvin. Sain valmiiksi teoriaosuuden lapsen osallisuudesta ja sadutuksesta. Niitä tietoja tarvitsinkin, jotta sadutusprojekti pääsi käyntiin. Mielestäni oli erittäin tärkeää, että koko työyhteisöllä oli yhteistä tietoa teoriasta lapsen osallisuuden ja sadutukseen, johon pohjataan tekemistään ja josta voi keskustella ja jakaa omia mielipiteitään ja kokemuksiaan.

Suunnittelin, että tekisin opinnäytetyöni tästä projektista ja kirjoittaisin sen kesällä lähes valmiiksi niin, että voisin valmistua syksyllä 2011. Näin ei kuitenkaan tapahtunut. En saanut kirjoitettua oikeastaan juuri mitään, vaikka istuin koneen ääressä useammankin kerran. Opiskeluaikanani olen oppinut, että minulle luontainen tapa on tuottaa tekstiä vasta sitten, kun koko tarina on mielessäni valmis. Nyt valmista tarinaa ei syntynyt ajatuksiini, enkä saanut kirjoitettua työtäni väkisin eteenpäin.

Onneksi kävi näin, sillä muuten oppimisprosessini olisi jäänyt kesken. Olin syksyn opintovapaalla omasta työstäni, enkä ollut vetämässä kehittämishanketta eteenpäin. Itselleni oli hyväksi, että olin vähän aikaa irti työpaikastani, jossa olin aiemmin toiminut lastenhoitajana. Poissa ollessani oma ammatti-identiteettini lastentarhanopettajaksi pääsi kypsyään ja minun oli palatessa helpompi asetua opettajan rooliin. Tiimikavereiltakin sain palautetta sitä, kuinka nyt huomaa miten paljon olen kehittynyt ammatillisesti opiskelujeni myötä. Syksyn aikana myös oman sisäisen oppimisprosessin myötä omat toimintatapani ovat muuttuneet. Keskusteltuani asiasta esimieheni kanssa, hänen mielestään sadutuksen ja tämän opinnäytetyöprosessin kautta olen löytänyt johtotähden, sellaisen syvällisen näkemyksen työskentelyyni, joka ohjaa minua lastentarhanopettajan työssäni kohti tulevaa.

Kehittämishanke Viherrannan päiväkodissa päättyi 13.3.2012. Nyt sadutus on osana Viherrannan päiväkodin toimintaa. Jokainen tiimi käyttää sadutusta ja koko talon yhteinen sadutusprojekti kevätjuhliin on sovittu 28.3.2012. Nyt kun koko kertomus on mielessäni valmiina, sain tämän opinnäytetyöni kirjoitettua valmiiksi viime metreillä hyödyntäen viimeisenkin yön tunnit ennen työn jättöä esitarkastukseen.

LÄHTEET

- Bessel, Sharon & Gal, Tali 2009. Forming Partnerships: The Human Rights of Children in Need of Care and Protection. *International Journal of Children's Rights* 17 2009, 283–293.
<http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=aph&AN=37700003&site=ehost-live>. Viitattu 7.1.2012.
- Hart, Roger 1992. *Children's participation: The theory and practice of involving young citizens in community development and environmental care*. New York: Unicef.
- Järvinen, Mervi; Laine, Anne & Hellman-Suominen, Kirsi 2009. *Varhaiskasvatusta ammattitaidolla*. Helsinki: Kirjapaja.
- Kalliala, Marjatta 2010. *Kato mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kaskela, Marja & Kekkonen, Marjatta 2006. *Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta – Opas varhaiskasvatuksen kehittämiseen*. Helsinki: Stakes.
- Karlsson, Liisa 2000. *Lapsille puheenvuoro. Ammattikäytännön perinteet murroksessa*. Helsinki: Edita.
- Karlsson, Liisa 2005. *Sadutus. Avain osallistavaan toimintakulttuuriin*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Karlsson, Liisa 2006. *Lapsitiedosta lapsen omaan kulttuuriin*. Teoksessa Liisa Karlsson (toim.) 2006. *Lapset kertovat...* Helsinki: Stakes, 8–17
- Karlsson, Liisa 2012. *Osallisuuden menetelmät varhaiskasvatuksessa ja sadutus*. Luento Espoon kaupungin valtuustotalossa 17.1.2012.
- Karlsson, Liisa & Riihelä, Monika 2006. *Tervetuloa lasten kuuntelun ja sadutuksen maailmaan – sadutus pähkinänkuoressa*. Teoksessa Liisa Karlsson (toim.) 2006. *Lapset kertovat...* Helsinki: Stakes, 18–20.
- Karlsson, Liisa & Riihelä, Monika 2012. *Sadutusmenetelmä – kohtaamista ja aineiston tuottamista*. Teoksessa Liisa Karlsson & Reeli Karimäki (toim.) *Sukelluksi lapsinäkökulmaiseen tutkimukseen ja toimintaan*. Jyväskylä: Suomen kasvatustieteellinen seura, 169–195.

- Kauppila, Reijo A. 2005. Vuorovaikutus- ja sosiaaliset taidot. Vuorovaikutusopas opettajille ja opiskelijoille. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Lastentarhanopettajan ammattietiikka. [www.lastentarha.fi/ ammattilliset asiat](http://www.lastentarha.fi/ammattilliset_asiat). Viitattu 30.3.2012.
- Lyyra, Virpi & Salmela, Arja-Riitta 2004. Kasvuturve-projekti. Teoksessa Soili Keskinen & Heli Virjonen (toim.) Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoitossa. Helsinki: Tammi.
- Mehtonen Tuija 2011. Sosiaalisen vahvistamisen osaaminen. Teoksessa Pia Lundholm & Jatta Herranen (toim.) Sosiaalinen vahvistaminen kokemuksina ja käytänteinä. Helsinki: HUMAK, 13–29.
<http://www.humak.fi/sites/default/files/liitteet/humak-sos-vahvistaminen-verkko.pdf>
- Mikkonen-Holmberg, Eija 2012. Päiväkodin johtaja Eija Mikkonen-Holmbergin haastattelu Viherrannan päiväkodissa Espoossa 9.3.2012.
- Määttä, Paula & Rantala, Anja 2010. Tavallisen erityinen lapsi. Yhdessä tekemisen toimintamalleja. PS-kustannus: Jyväskylä.
- Rosenauer, Kenneth Lee 2004. Storycrafting: a process approach to writing news. Usa: Blackwell Publishing Professionals.
http://www.google.fi/books?hl=fi&lr=&id=wgacP94B6UUC&oi=fnd&pg=PR15&dq=storycrafting&ots=4Zysa_prS2&sig=CTvbRyJJmgbfICTp6g_At4w7ObE&redir_esc=y#v=onepage&q=storycrafting&f=false. Viitattu 30.3.2012
- Räihä, Hannele 2004. Perheen vuorovaikutus ja lapsen kehitys. Teoksessa Soili Keskinen & Heli Virjonen (toim.) Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoitossa. Helsinki: Tammi, 125–137.
- Salmela, Arja-Riitta 2004. Pienistä äänistä suuriin kertomuksiin – sadutus lasten kuulemisen välineenä puheterapiassa. Teoksessa Soili Keskinen & Heli Virjonen (toim.) Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoitossa. Helsinki: Tammi, 140–156.
- Stenvall, Elina & Seppälä, Ullamaija 2008. Lapsen osallisuus pääkaupunkiseudun päiväkodeissa. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCAn työpapereita 2008:1. www.socca.fi/julkaisut. Viitattu 11.1.2012.

Suomen Perustuslaki 11.6.1999/731.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>. Viitattu 7.5.2011.

Talentia i.a. Sosionomi varhaiskasvatuksessa tuo penten lasten kasvatukseen sosiaalipedagogista yhteisöllisyyttä, ja yhteiskunnallista osaamista. Esite tekijän hallussa.

Tossavainen, Titta 2011. Esipuhe. Teoksessa Anna-Riitta Mäkitalo, Saira Nevanen, Mikko Ojala, Sylvia Tast, Tuulikki Venninen & Birgitta Vilpas (toim.) Löytöretkellä osallisuuteen. Helsinki: Soccan ja Heikki Waris –instituutin julkaisusarja nro 25, 2011.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Jyväskylä: Gummerus.

Turja, Leena 2011. Lapset osallisina – kohti uutta varhaiskulttuuria. Varhaiskasvatus tänään. Suomen Varhaiskasvatus ry:n verkkolehti. Toukokuu 2011, 1–15.

Turja, Leena 2011. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Eeva Hujala & Leena Turja (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 41–53.

Venninen, Tuulikki; Leinonen, Jonna & Ojala, Mikko 2010. Lapsen osallisuus pääkaupunkiseudun päiväkodeissa. Socca Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus. Työpapereita 2010:3.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Stakes. oppaita 56.

<http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/7eef5448-e8a3-4887-ab97-19719ea74066>. Viitattu 12.1.2012.

Viherrannan päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelma 2009. Espoo.

Vilka, Hanna 2004. Tutki ja havainnoi. Helsinki: Tammi.

Vilka, Hanna & Airaksinen, Tiina 2004. Toiminnallinen oppinäytetyö. Helsinki: Tammi.

Woodhead, Martin 2010. Foreword. Teoksessa Barry, Percy-Smith & Nigel, Thomas (toim.) A handbook of children and young people's participation. Perspectives from theory and practice. Oxon: Routledge.
http://www.google.fi/books?hl=fi&lr=&id=E-5Td8fr5P8C&oi=fnd&pg=PP1&dq=children%27s+participation&ots=7y3XS-OToY&sig=_-XGY8xbkyQ_8XxfMha6lb6V5YI&redir_esc=y#v=onepage&q=children's%20participation&f=false. Viitattu 30.3.2012.

LIITE 1: Lapsen osallisuuden kriteerit

11.3.2011

Lapsen osallisuuden kriteerit Espoon suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa

Lapsi osallisena päivähoidon arjessa

1. Lapsi voi valita leikkikavereitaan.
2. Lapsella on mahdollisuus valita leikkejä, toimintoja ja tehtäviä sekä tutkia, kokeilla ja tehdä häntä kiinnostavia asioita hoitopäivän aikana.
3. Toimintavälineet ovat lapsen itse otettavissa. Lapsella on mahdollisuus valita leikki- ja toimintavälineitä ja käyttää niitä luovasti.
4. Lapsi voi vaikuttaa toimintaan käytettävään aikaan.
5. Lapsi voi tuoda itselleen tärkeitä leluja tai muita välineitä päiväkotiin ja saa vaikuttaa oppimisympäristöön.
6. Lapsen henkilökohtaiset tarpeet otetaan huomioon ruokailu-, lepäämis-/nukkumis-, pukemis- ja wc-tilanteissa.

Havainnointi, suunnittelu ja arviointi lapsen osallisuuden mahdollistajana

7. Aikuinen havainnoi ja dokumentoi lasten leikkiä ja toimintaa sovitulla menetelmällä ja tehdyt havainnot vaikuttavat ryhmän toimintaan.
8. Lasten mielipiteitä selvitetään, heidän tekemiään aloitteita kirjataan ja ne otetaan huomioon toimintaa suunniteltaessa.
9. Lapsen vasuun vanhemman kanssa yhdessä tehdyt kirjaukset vaikuttavat ryhmän varhaiskasvatus-/toimintasuunnitelmaan.
10. Lapset ovat mukana oman ryhmänsä toiminnan suunnittelussa ja arvioinnissa.

Aikuisen toiminta lapsen osallisuuden mahdollistajana

11. Lapsen tutustutaan ennen päivähoidon aloitusta tutustumisjakson aikana ja kotikäynnillä.
12. Aikuinen osoittaa olevansa kiinnostunut lasten ajatuksista ja kunnioittavansa heitä. Aikuinen tarjoaa lapsille läheisyyttä ja hellyyttä päivähoitopäivän aikana.
13. Aikuinen auttaa lasta onnistumaan ja antaa myönteistä palautetta lapsen toiminnasta päivittäin.
14. Lasten kanssa toimitaan pienissä ryhmissä tai/ ja omahoitajuuden periaatteiden mukaisesti ja lapsilla on mahdollisuus vaikuttaa ryhmien muodostamiseen.
15. Aikuinen tukee lasten toimintaa osallistamalla lasten leikkeihin ja toimintaan ulkona ja sisällä.
16. Aikuinen auttaa ja opastaa ristiriitojen ratkaisemisessa.
17. Lasten tekemät aloitteet ja huomiot vaikuttavat toiminnan kulkuun sen aikana.

LIITE 2: Sadutusillan runko

Esityslista Sadutusilta 6.4.2011

1. Satu kertoo opinnäytetyönsä hankkeesta

* Teoriaa lapsen osallisuudesta

* Teoriaa sadutuksesta

2. Sadutamme toisiamme

3. Palaute illasta

LIITE 3: Satukahvilassa jaettu esite

TERVETULOA LASTEN SADUTUKSEN MAAILMAAN!

Sadutusmenetelmä sopii kaikille ja sitä on helppo käyttää. Sadutuksessa lapselle annetaan mahdollisuus kertoa omista ajatuksistaan ja aikuinen on puolestaan kiinnostunut ja aidosti halukas kuunnella, mitä lapsi haluaa kertoa juuri nyt.

Sadutusmenetelmässä työntekijä, vanhempi tai ystävä sanoo lapselle:

”Kerro satu, sellainen kuin itse haluat. Kirjaan sen ylös juuri niin kuin sen minulle kerrot. Lopuksi luen tarinasi, ja voit muuttaa tai korjata sitä, mikäli haluat.”

Kirjoita lapsen tarina sanatarkasti muistiin lapsen nähden mitään muuttamatta tai korjaamatta. Keskity kuuntelemaan lapsen kertomusta. Sen voit osoittaa ilmeillä ja olemalla puuttumatta kertomuksen sisältöön. Kun tarina on valmis, lue se lapselle ääneen, jotta hän voi korjata tai muuttaa sitä, mikäli hän haluaa. Satu on mukavaa lukea ääneen myös muille lapsille, vanhemmille tai vaikkapa isovanhemmille, mikäli se sopii sadun kertoneelle lapselle. Lapsi haluaa usein piirtää kertomuksestaan kuvan. Joskus lapsi haluaa piirtääkin ensin kuvan ja kertoa sadun vasta sitten. Kirjaa myös lapsen nimi, päivämäärä ja kirjauspaikka ja kirjaaja.

On huomattu, että sadutus tuo eniten iloa kun lasta sadutetaan säännöllisesti, useampia kertoja. Silloin saa kuulla, miten lapsi ajattelee, mitkä ovat hänen sen hetkiset ajatuksensa. Lapsi tottuu kertomaan ajatuksistaan muille ja hänen itsetuottamuksensa kasvaa. Sadutuksessa on kaikkein hauskimaksi osoittautunut yhdessä oleminen ja iloitseminen sekä toisen uudenlainen kohtaaminen!

Jos innostutte saduttamaan kotona, me otamme iloiten satupostia vastaan. Jokaisella ryhmällä on oma satupostilaatikko, johon voi tipauttaa kirjeitä lastemme riemuksi!

Lähde: Liisa Karlsson (2005), Sadutus – Avain osallistavaan toimintakulttuuriin.

LIITE 4: Kysely sadutuksesta

KYSELY SADUTUKSESTA 27.5.2011

1. Miten mielestäsi sadutus-projekti onnistui?
2. Mikä oli mielestäsi hyvää?
3. Mikä oli haastavaa?
4. Kerro mielipiteesi sadutuksen eri vaiheista:
 - a. yksilösadutus
 - b. sadun kirjaaminen
 - c. sadun lukeminen lapsiryhmässä
 - d. satukirjeenvaihto
 - e. satukahvila
 - f. ketjusadutus
 - g. kevätjuhla
5. Miten lapsen osallisuus tuli sadutusprojektissa näkyväksi?
6. Oletko valmis jatkamaan sadutusta ja miten?

LIITE 5: Osallisuusilta

Osallisuusillan esityslista 13.3.2012

1. Lapsen osallisuuden kriteerit Espoon suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa
2. Sadutuksen kehittämishankkeen loppukysely

LIITE 6: Kysely tiimeille

KYSELY TIIMEILLE SADUTUKSESTA 13.3.2012

1. Käyttikö sadutusta lapsiryhmässänne syksyllä 2011?
2. Mitä sadutuksen muotoa käytitte ja miksi?
3. Kuinka sadutus toteutui?
4. Miten sadutus on jatkunut tänä vuonna 2012?
5. Mitä jatkosuunnitelmia ryhmässänne on sadutuksesta?
6. Mitä olette oppineet saduttaessanne lapsia?
7. Miten lasten osallisuus näkyy konkreettisesti sadutuksessa?